RIKSDAGENS PROTOKOLL

1903. Andra Kammaren. N:o 30.

Onsdagen den 18 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 11 innevarande mars förda protokoll.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande läkareintyg:

Att riksdagsmannen herr P. Hörnstén på grund af sjukdom (Parotitis epidemica) tills vidare är hindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygas härmed.

Stockholm den 18 mars 1903.

P. Haglund,
leg. läkare.

§ 3.

Föredrogos hvar för sig de å kammarens bord hvilande motioner; och hänvisades därvid herr *J. Bengtssons* i Bjärnalt motion, n:o 169, till Riksdagens särskilda utskott n:o 2, herr *A. Thylanders* motion, n:o 170, till lagutskottet och herr *O. Emthéns m. fl.* motion, n:o 171, till Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

§ 4.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial n:o 3, i anledning af olika meningar mellan kamrarne, till hvilket utskott två särskilda motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af gällande bestämmelser rörande åtgärder mot skogseld böra hänvisas;

och skulle berörda memorial genom utdrag af protokollet delgifvas lagutskottet och Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

§ 5.

Vidare föredrogs, men bordlades åter Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12.

§ 6.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

Herr vice talmannen Pehrson, som yttrade: Herr talman! Då det beslut, som kammaren kan komma att fatta i sjätte punkten i nu föredragna utlåtande, väl må anses vara grundläggande för de beslut, kammaren sedermera kommer att fatta i flera andra punkter i samma utlåtande, tillåter jag mig hemställa, att föredragningssättet må blifva sådant, att den sjätte punkten må först föredragas och afgöras.

Denna herr vice talmannens hemställan bifölls, i anledning hvaraf nu först till afgörande förekom *punkten 6* i förevarande utlåtande.

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m.

Kungl. Maj:t hade uti punkten 6 af fjärde hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att, med godkännande af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 12 sistlidne januari bilagda kostnadsberäkning och förslag till stater för infanteriet, kavalleriet, artilleriet, artilleriets tygstater, fortifikationen och trängen, höja anslaget till aflöning och rekrytering m. m., nu 13,833,029 kronor, med 1,889,767 kronor till 15,722,796 kronor, samt

att, vid godkännande af förslag till stater för Boden-Karlsborgs artilleriregemente och positionsartilleriregementet, medgifva, att uppkommande besparingar å de till hvartdera af nämnda regementen anvisade anslagsmedel måtte få under öfvergångstiden användas till bestridande af förekommande utgifter för regementets uppsättning och utrustning.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 73, hade herr *A. Hedin* föreslagit, bland annat (i moment 2), att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att full dagaflöning måtte tilldelas det inom de indelta kompaniexpeditionerna under mellanmötesperioden tjänstgörande underbefälet.

Utskottet hemställde:

a) att Riksdagen måtte, med godkännande af en vid utlåtandet fogad kostnadsberäkning (bil. 1), på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, att Riksdagen, med godkännande af de vid statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 12 sistlidne januari fogade förslag till stater för infanteriet, kavalleriet, artilleriet, artilleriets tygstater, fortifikationen och trängen (bil. 4—59 vid berörda statsrådsprotokoll), höjde anslaget till aflöning och rekrytering

m. m., nu 13,833,029 kronor, med 1,512,668 kronor till 15,345,697 kronor, samt

att Riksdagen måtte, vid godkännande af förslag till stater för Boden-Karlsborgs artilleriregemente och positionsartilleriregementet, medgifva, att uppkommande besparingar å de till hvartdera af nämnda regementen anvisade anslagsmedel finge under öfvergångstiden användas till bestridande af förekommande utgifter för regementets uppsättning och utrustning;

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

b) att hvad herr Hedin uti momentet 2) af sin ofvan berörda motion hemställt icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Vid punkten var fogad reservation

af herrar *Chr. Lundeberg, A. G. L. Billing, N. Fosser, I. Wijk,* friherre *J. T. Gripenstedt, F. E. Pettersson,* grefve *P. O. L. Klingspor,* friherre *N. A. H. Palmstierna,* grefve *K. A. Posse, F. G. M. Ridderhjelke,* grefve *C. O. Taube* och friherre *C. H. Falkenberg,* hvilka föreslagit:

a) att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och med godkännande af de vid statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 12 sistlidne januari fogade kostnadsberäkning och förslag till stater för infanteriet, kavalleriet, artilleriet, artilleriets tygstater, fortifikationen och trängen (bil. 3—59 vid berörda statsrådsprotokoll), höja anslaget till aflöning och rekrytering m. m., nu 13,833,029 kronor, med 1,889,767 kronor till 15,722,796 kronor, samt

att Riksdagen måtte, vid godkännande af förslag till stater för Boden-Karlsborgs artilleriregemente och positionsartilleriregementet, medgifva, att uppkommande besparingar å de till hvartdera af nämnda regementen anvisade anslagsmedel finge under öfvergångstiden användas till bestridande af förekommande utgifter för regementets uppsättning och utrustning;

b) att hvad — Riksdagens bifall.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Ahlstrand: Herr talman! Vid nästlidet års riksdag medgafs, såsom herrarne ha sig bekant, flottans befäl och underbefäl en förhöjd dagaflöning, som nekades arméns. Den nu föreliggande anslagsfrågan träffar egentligen icke så mycket befälet och underbefälet vid de garnisonerade trupperna. Där förekommer ingen flyttning mellan hem och tjänstgöringsort. Däremot drabbar den så mycket mera våra landsortsregementen, och härvidlag hårdast de lägre graderna, nämligen underofficerarne och subalternerna.

Då härtill kommer, att just dessa mindre bemedlade medlemmar af armén tyngst af alla träffas af den genom den nya härordningen ökade tjänstgöringen, så förefaller det mig både rättvist och billigt, att åt desse, särskildt underofficersklassen och möjligen subalternerna, bereddes någon ersättning härför. Den utgift, som härigenom föror-

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

sakas statsverket, är ju endast af öfvergående natur och torde snart om några år kunna nedbringas till 12,000 kronor. Jag håller sålunda före, att framställningen beträffande förhöjd dagaflöning, särskildt i fråga om underofficerarne, har fullt fog för sig. Men jag vill för närvarande icke göra något yrkande, tills jag får höra, huruvida min mening vinner någon anslutning i kammaren.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Crusebjörn: Herr talman, mina herrar! Utskottet har vid motiveringen af sin mening i denna punkt uttalat, att, då Riksdagen förlidet år pröfvade den föreliggande frågan om förhöjd dagaflöning i vissa fall för befälet och underbefälet vid armén och därvid afslog den då gjorda framställningen, frågan med anledning däraf nu icke borde ånyo tagas upp och bifallas.

Det kan nog synas vara riktigt, att en departementschef icke så hastigt efter ett afslag, som i detta fall ägt rum, söker att drifva fram en sak, som sålunda blifvit af Riksdagen afgjord.

Emellertid föreligga nu, efter min uppfattning, särskilda omständigheter, som göra en sådan åtgärd fullt befogad.

Vid förhandlingarna rörande den förhöjda dagaflöningen framhölls af dem, som påyrkade densamma, att sådan dagaflöning, på sätt som nu är föreslaget beträffande armén, i långliga tider utgått med Riksdagens medgifvande till flottan under motsvarande förhållanden, och att, då man vid löneregleringens utarbetande ställt sig på den basen, att arméns och flottans befäl borde aflönas efter samma grunder, detta väl borde vara ett starkt skäl, förutom andra, för ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag rörande de 50 procentens förhöjning i dagaflöningen för armén.

Under förhandlingarna svarades därpå, att detta visserligen vore godt och väl, men att dylik dagaflöning, eller sjötillägg, som det kallas vid flottan, icke vore upptagen i staterna, utan allenast med Riksdagens medgifvande utgått ifrån andra anslag, samt att man först vid den noggrannaste pröfning, som vid behandlingen af femte hufvudtiteln skulle ifrågakomma, kunde afgöra, huruvida en sådan form som förhöjd dagaflöning borde intagas i aflöningsgrunderna för armén.

Som herrarne torde erinra sig, föll frågan om den förhöjda dagaflöningen i Riksdagen med 199 röster mot 172; sålunda en majoritet, som ju må vara beaktansvärd, men dock icke torde vara af något större betydelse.

När nu frågan inom utskottet behandlades i sammanhang med femte hufvudtiteln, uppstodo stridiga meningar därom, huruvida flottans befäl och underbefäl fortfarande skulle få behålla den förhöjda dagaflöningen i form af det s. k. sjötillägget. Slutligen ställde sig dock inom statsutskottet meningarna så, att förstakammarledamöterna påyrkade, att förhållandena skulle vara såsom förut, d. v. s. de påyrkade bifall till 50-procentsförhöjningen i dagaflöningen i form af sjötillägg, medan andrakammarledamöterna voro af den meningen, att hvad officerarne vid flottan och deras vederlikar beträffade, borde en nedsättning uti detta sjötillägg ske med hälften, så att förhöjningen i detta fall skulle utgå endast med 25 procent utöfver dagaflö-

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

ningen, men att däremot för underofficerarne förhöjningen skulle utgå såsom förut med 50 procent. Vid den gemensamma omröstningen segrade förstakammarledamöternas mening med 194 röster mot 175, d. v. s. med en majoritet af 19 röster.

När man nu städse har hört, att i fråga om grunderna för befälets aflöning vid såväl landt- som sjöförsvaret det enda riktiga vore, att så stor öfverensstämmelse som möjligt blefve rådande, är det ganska naturligt, att jag vid sådant förhållande skulle finna anledning att föreslå Kungl. Maj:t att förnya sin framställning om 50 procents förhöjning i dagaflöningen i vissa fall, då dessutom Riksdagen principiellt uttalat sig för denna förhöjning genom beslutet om att sjötillägget fortfarande skulle äga bestånd. Detta är hufvudskälet, hvarför jag ansett, att denna fråga redan nu ånyo borde komma under Riksdagens pröfning.

Hvad som anförts till förmån för den förhöjda dagaflöningen, liksom ock det, som anförts mot densamma, är jag öfvertygad om att flertalet af herrarne erinrar sig ifrån föregående års debatt.

Det är utan tvifvel en viktig sak, att arméns befäl icke känner sig tillbakasatt i jämförelse med flottans befäl i afseende på löneförmåner, då ju förhållandena i allmänhet torde få anses vara ganska lika å ömse sidor. Grunden för förhöjningen vid det ena såväl som vid det andra vapnet ligger uti den tillökning i lefnadsomkostnader, som förorsakas af tjänstgöring utom den reguliära uppehållsorten. Ty den officer, som ligger i garnison och lefver under vanliga förhållanden och har sitt hem och hushåll ordnade, han drabbas gifvetvis af förökade utgifter, så snart han lämnar sin hemort, för att en tid, låt vara blott för några månader, slå sig ned på annat håll. Ty hans utgifter i hemmet, de bli icke särdeles mycket förminskade genom att han är borta för en tid, då det däremot är alldeles påtagligt, att han drabbas af förökade utgifter genom tjänstgöring å annan ort.

Det nämndes äfven, att utgången af denna fråga har största betydelsen för indelta armén. Ty när befälet vid de indelta trupperna kommer till respektive mötesplatser, måste det där ordna hushåll för sig; och lefnadsomkostnaderna för detta befäl bli naturligtvis då mycket dyrare än för befälet vid de garnisonerade regementena, som har logi och vivre i sitt hem å garnisonsorten. Särskildt tillåter jag mig påpeka, att vid de flesta indelta regementen saknar kronan bostäder att erbjuda officerarne. Underofficerarne äro tillgodosedda med bostäder på mötesplatserna, ehuru dessa ingalunda äro särdeles tillfredsställande; de bo trångt och dåligt, men de bo likväl fritt. Man får hoppas, att detta är ett öfvergångsförhållande, ty i den mån som Riksdagen kommer att bevilja penningar till nya etablissement och förläggningsorterna för dessa indelta regementen blifva bestämda, så ordnas ju förhållandena vid dem, liksom de för närvarande äro vid den garnisonerade armén. Officerarne få sålunda i regel skaffa sig bostäder själfva å mötesplatserna. Därmed har tillgått så, att föregående generationer tagit upp lån och därmed uppbyggt dessa officersbyggnader och andra byggnader, som de behöft för sitt hushåll, såsom matsalar, kök och sådant dylikt. Den skuld, som officers-

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

kåren härigenom åsamkat sig, afbetalas genom så kallade mötesafgifter, som utgå med olika belopp på olika håll och som kunna gå upp till icke obetydliga summor. Vanligtvis utgå de med högre belopp för de högre graderna och med lägre belopp för de lägre. Men, mina herrar, äfven underofficerarne, som tillgoses — såsom jag nämnde — med bostäder på mötesplatserna, hafva fått skaffa sig lokaler för sitt hushåll, så att äfven de måst skuldsätta sig för att bygga s. k. messbyggnader, där de hafva matsalar och kök. Och denna skuld skola de afbetala genom årliga afgifter. Nu finna herrarne, att, då dagaflöningen för en sergeant uppgår till 1 krona 50 öre, för en fanjunkare till 2 kronor och för en subalternofficer till 3 kronor o. s. v., dessa belopp ingalunda äro tillräckliga för att betäcka deras kostnader utöfver dem de kunna hafva för sitt vivre och logi i hemmet. Kostnaderna blifva så mycket kännbarare, ju lägre grad och följaktligen lägre aflöning individen har.

Det synes mig därför ingalunda obilligt, utan tvärtom af billighet och rättvisa i hög grad påkalladt, att en sergeant, då han af sin tjänstgöring ryckes bort från hemmet, må erhålla i dagaflöning 2 kronor 25 öre i stället för den nuvarande aflöningen af 1 krona 50 öre, en fanjunkare erhålla 3 kronor i stället för 2 kronor o. s. v. för att betäcka de utgifter, som äro alldeles gifna vid en sådan förflyttning från den ordinarie bostaden. Men utom detta tillkomma andra utgifter, såsom ersättning för städning och eldning o. s. v. Icke kan man tänka sig, att en person, som har familj och hushåll på en ort, skall kunna minska antalet tjänare eller skaffa sig billigare hyra under den tid, han är bortkommenderad, utan blifva hans utgifter för hemmet härunder desamma.

Därför blef jag, från första stund denna fråga kom på tal, förvånad öfver att denna aflöningsform skulle möta så stort motstånd, som den gjort, i synnerhet som förhållandena vid flottan varit under så många år annorlunda. Ty där förekommer ju för att täcka dylika förökade kostnader utom det s. k. sjötillägget äfven dietpenningarne, som skola betäcka kostnaderna för de fördyrade födoämnena, då fartyget är ute på sjön och kanske på aflägsna farvatten. Detta är en förmån, som sjöförsvaret därjämte har förutom sjötillägget, och som här icke satts i fråga.

Detta anslag på 377,098 kronor 75 öre, som nu ifrågasättes, kan verkligen förefalla vara ett ganska högt belopp, men det är likväl af den natur, att i den mån som vår nya härordning blir genomförd och vinner tillämpning, kommer det att väsentligen förminskas, såsom här för öfrigt redan blifvit anmärkt. Ty då man får truppförbandens förläggning ordnad och de nya etablissementen uppförda, då återstå inga andra tillfällen, då den förhöjda dagaflöningen skulle utgå, än då regementena utrycka från garnisonsorterna på fälttjänstöfningar, och tiden för dessa kan icke beräknas uppgå till mera än i medeltal 6 dagar om året. Och meningen vore ju icke, att aflöning skulle utgå för första dagen, ty man anser, att befälet kan inrätta sig för denna dag utan någon särskild sådan ersättning.

På grund af hvad jag nu anfört och i förhoppning, att de herrar, som äro närmare intresserade af denna fråga, ville noga öfver-

väga de skäl, som finnas upptagna på 10:de och 11:te sid. i utlåtandet för beviljandet af detta lönetillägg, och att kammaren i år skall vara mera villig än förra året att bevilja detta anslag, ber jag få nämna, att genom ett bifall härtill skulle det aflöningssystem, i hvilket denna förhöjda dagaflöning inginge som en viktig faktor, vara på ett för långliga tider tillfredsställande sätt genomfördt.

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Då denna kammare i fjol under den gemensamma voteringen med 180 röster mot 45 godkände ett förslag liknande det, som nu är framlagdt af statsutskottet, så håller jag före, att kammaren äfven i år bör godkänna statsutskottets nu föreliggande förslag. Några andra skäl för utskottets hemställan än de, som redan äro angifna, anser jag det icke vara behöfligt att här upptaga kammarens tid med att anföra, men jag nödgas ändock med några ord yttra mig i saken.

De skäl för Kungl. Maj:ts framställning, hvilka dels nu äro anförda af herr statsrådet och chefen för kungl. landtförsvarsdepartementet, dels återfinnas i statsrådsprotokollet, äro hufvudsakligen, att Riksdagen i fjol biföll förslag om att sjöofficerare skulle erhålla förhöjd dagaflöning under tjänstgöring ombord. Men, mine herrar, det är att märka, att denna förhöjda dagaflöning för sjöofficerare icke var någon nyhet, utan att dess bibehållande endast var öfverensstämmande med gammal häfd. Andra Kammaren gjorde för öfrigt allt för att få likställighet beträffande aflöningsförhållandena mellan löntagare vid armén och vid flottan, men det lyckades icke kammaren att genomdrifva sin mening. Man framhöll med all styrka å motsatta sidan, att borttagande af sjöaflöningen icke skulle åstadkomma likställighet mellan landt- och sjöofficerare, ty det vore ingen likhet mellan tjänstgöring för sjöofficerare å sjön och tjänstgöring utom garnisons- eller boningsorten för landtofficerare, och detta skäl godkändes af Riksdagen vid den gemensamma voteringen. Nu framhåller man åter såsom skäl för att frångå det i fjol fattade beslutet, att landt- och sjöofficerare böra vara likställda. Jag hoppas, att kammaren icke på detta skäl skall bifalla reservationen.

Nu har ock här från statsrådsbänken framhållits såsom ett af skälen, hvarför underofficerarne skulle behöfva denna förhöjda dagaflöning, att de nödgats uppföra byggnader för att hålla särskildt hushåll för sin räkning, och att de därigenom åsamkat sig åtskilliga skulder, som de nödgas betala. Men jag vill erinra om att äfven denna sak var föremål för debatt i fjol, och då framhöll en af kammarens ledamöter, att det enligt hans åsikt icke vore skäl, att staten tillöste sig dessa byggnader af officerarne, hvaremot från statsrådsbänken framhölls, att det icke vore mer än billigt, att staten tillöste sig byggnaderna i fråga. Då nu inlösen af dylika byggnader sker af officerare, är det tydligt, att de därigenom erhålla en lindring, ty då finnes det inga skulder längre för dem att betala. Och man behöfver endast fortsätta på denna inslagna väg, att staten tillöser sig dessa byggnader, och då kan icke detta skäl åberopas för förslaget.

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

Nu säges det, att det är underofficerarne det egentligen gäller, och därför har man tillstyrkt hela förslaget. Men jag frågar: när underofficerarne enligt det af statsutskottet framlagda förslaget skulle få en, om också icke stor, lönetillökning af den ordinarie lönen med 180 kronor, är det då icke en löneförbättring? Det kan ju vara möjligt, att denna löneförbättring icke är tillräcklig, men något förslag om högre belopp föreligger icke, och är det så, att det verkligen behöfves större löneförbättring, så är det mycket bättre, att man höjer den ordinarie daglönen för hela denna underofficersklass i stället för att höja dagaflöningen hela linjen utefter äfven för de grader, där det icke behöfs. Men något sådant förslag föreligger, som sagdt, icke nu, och då underofficerarne få 180 kronor högre lön, är det väl en löneförbättring, som åtminstone borde kunna räcka för ett år.

I fjol förelåg förslag rörande aflöningsförhållandena, hvilket ock antogs beträffande denna punkt, så att anslaget till aflöning och rekrytering ökades med icke mindre än 2,195,082 kronor, och denna summa kom till allra största delen på officerare. Men det var icke endast aflöningen, som höjdes, utan äfven inkvarteringsersättningen höjdes med ett belopp af 733,138 kronor, och denna höjning tillkom officerarne nästan i sin helhet.

När man nu i fjol höjde detta anslag med så ansenliga belopp, då kan man undra öfver, att man redan året därefter skall behöfva höja det med det afsevärda belopp, som nu äskas. För en kapten af första klassen skulle då skedda löneförbättring — jag skall icke gå i detalj — uppå till sammanlagdt 1,208 kronor. Löneförmånerna skulle nämligen höjas från 3,614 kronor till 4,822 kronor, och denna höjning börjar tillämpas i år. Frånrager man det dyrtidstillägg, som utgått, så belöper sig förbättringen i alla fall till 847 kronor, och löneförhöjningen jämte dyrtidstillägget skulle, som sagdt, uppgå till 1,208 kronor.

Man skulle kunna tycka, att ett sådant förslag skulle tillgodose officerskåren i tillräcklig grad. Jag vågar också påstå, att hvilken officer man än träffar på, så nödgas han erkänna, att han icke kan annat än känna sig tillfredsställd, och man får icke höra något klander. Till och med officerare säga, att den, som icke nu är belåten, åtminstone för den närmaste framtiden, han klagar obefogadt.

Nu skulle man i alla fall till denna kapten gifva en ytterligare löneförhöjning af 228 kronor — jag tager ett medeltal af 114 dagar, under hvilken tid en stor del af kaptener tjänstgöra utom förläggningsorten — utöfver den stora tillökning, som i fjol tillkommit. Detta går så långt, att jag tycker, att hvar och en borde draga sig för att rösta för ett sådant förslag.

Men, säger man, man måste hjälpa underofficerarne. Ja, en underofficer, som tjänstgör 114 dagar, han får 85 kronor 50 öre, och därför att man åt sergeanten gifver 85 kronor 50 öre mer i dagaflöning, skulle man gifva en kapten 228 kronor och en major 285 kronor. Är detta ett tilltalande sätt att gå till väga? Jag tror det icke.

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag kan dock icke underlåta att erinra om ännu en sak. Man

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

har framhållit de dyrbara omkostnader, som officerarne hafva, då de icke vistas i sin boningsort. Men detta, att vistas utom boningsorten, är icke någon nyhet, ty äfven innan härordningsförslaget af 1902 genomfördes, hade väl officerarne dessa omkostnader. Enligt 1891 års härordningsförslag, hade de skyldighet att tjänstgöra utom boningsorten, nämligen dels vid rekrytmöten under 100 dagar, dels vid befälsmöten, som, om jag icke missminner mig, varade 13 dagar, således summa 113 dagar, som de hade tjänstgöring på andra platser, än där de hade sitt hem. Men aldrig hörde man då ifrågasättas, att de då skulle hafva 1 $^1/_2$ dags aflöning för denna tjänstgöring. Ja, härpå svarar man kanske, att det då icke var så stort antal officerare, som tjänstgjorde, utan att man omväxlade, så att det ena året en tjänstgjorde, det andra året en annan. Javäl, men ser man efter i tabellen här, så finner man, att icke heller nu hela antalet tjänstgör hela tiden, utan att det äfven nu är ett begränsadt antal, fastän antalet är ökadt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Anderson* i Hasselbol, *Holmgren* och *Hultkrantz*.

Herr Thorsson: Herr talman, mine herrar! Då förslag till lönestat för år 1904 förelåg, och då uti detta förslag yrkades en half dagaflönings förhöjning åt officerare och underofficerare, tillät jag mig att ur en af tabellerna uträkna, hur daglönen skulle ställa sig för olika inom ett visst regemente tjänstgörande personer, som inom regementet kaserneras året om. Jag har då ur en af dessa tabeller, nämligen den för Skånska dragonregementet, fått följande siffror — det är endast den fastställda lönen och dagaflöningen, det här är fråga om:

En öfverste och regementschef skulle där få 22 kronor 44 öre, en öfverstelöjtnant 17 kronor 33 öre, en major 15 kronor 96 öre, en regementsläkare 14 kronor 32 öre, en ryttmästare af första klassen 13 kronor 31 öre, en ryttmästare af andra klassen 10 kronor 58 öre, en regementsveterinär 10 kronor 58 öre, en löjtnant af första klass 7 kronor 11 öre, en bataljonsläkare 5 kronor 79 öre, en bataljonsveterinär 5 kronor 79 öre, en löjtnant af andra klass 5 kronor 54 öre, en underlöjtnant 4 kronor 92 öre, en fanjunkare 4 kronor 29 öre, en sergeant af första klass 3 kronor 97 öre, en sergeant af andra klass 3 kronor 64 öre, en gevärshandtverkare 3 kronor 64 öre, en distinktionskorporal 1 krona 32 öre, en korporal 1 krona 6 öre, en vice korporal 97 öre, en trumpetare 71 öre och slutligen en volontär 51 öre. Till dessa sista grupper komma äfven in natura-förmåner.

Då man nu har begärt en extra tillökning, så förvånar det mig, att man börjat uppifrån i denna gruppering, där man har 22 kronor 44 öre att utgå ifrån, i stället för att börja nedifrån, där man har 51 öre att gå ut ifrån. Hade man börjat där nere och gått uppåt samt slutat exempelvis vid den grupp, där man har ett belopp af 4 kronor eller så omkring, då kunde hvilken människa som helst hafva varit med om förslaget. Nu kan jag icke annat än instämma med

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

den föregående talaren, då han yttrade: därför att man beviljar en löneförhöjning åt den, som har 3 kronor 64 öre, skulle man också blifva nödsakad bevilja lönetillökning åt den, som har 22 kronor 44 öre.

Det ropas så utomordentligt högt om fosterlandskärleken, men den fosterlandskärlek, som skall köpas så dyrt, den sätter jag icke så synnerligen mycket värde på. Man fordrar mycket mera fosterlandskärlek af de små, än man fordrar af de stora i samhället.

Man har anfört såsom skäl för lönetillökningen, att det är förenadt med större omkostnader för en familjefader att resa ut från sitt hemvist. Har det då aldrig fallit den, som uppgjort detta förslag, in, att en distinktionskorporal kan fundera på att gifta sig? Om han nu gifter sig, har han 1 krona 32 öre om dagen, men lika väl fordrar man af denna distinktionskorporal, att han skall vara med både bittida och sent. Det har icke här i kammaren kommit fram något yttrande just från det håll, man väntat, utvisande att man ömmar för dessa små. Däremot har man ömmat ofantligt mycket mera för dem, som hafva mycket mera att taga af.

Jag skall gärna medgifva, att underofficerarne äro berättigade till den i förslaget begärda löneförhöjningen. Detta framgår bland annat af, att enligt en här föreliggande tabell har t. ex. en sergeant af första klassen rent af förlorat i inkomst sedan 1901. Vid denna tid uppgick nämligen en sergeants sammanlagda inkomst till 1,665 kronor 72 öre, men äfven om de 180 kronor beviljas, som här äro begärda, så skulle hans lön icke uppgå till högre belopp än 1,627 kronor 50 öre. Alltså en minskning.

I en skrifvelse, som en underofficer tillställt mig, framhållas synpunkter, hvilkas riktignet jag tror ingen vill förneka. Han säger, att under de föregående aflöningsförhållandena hade han mera tid till sitt förfogande och kunde därigenom utom tjänsten öka på sin inkomst. Men hädanefter kommer hans tid att helt och fullt upptagas af tjänsten, hvarför äfven med den aflöning, som för nästa år skulle komma honom till godo, denna lön icke kommer att stå i proportion till hans arbete för kronans räkning. Han har också uppsatt en beräkning af hvad hans utgifter för hushållet under ett år belöpa sig till för man, hustru och fem barn. Han upptager denna summa till 2,482 kronor 26 öre. Nog skulle det kunna prutas på åtskilliga poster här. Men prutningen kunde under alla omständigheter icke blifva stor, det är säkert. Ty för en familj på sju personer och för att fylla de pretentioner, som kronan har på en sergeant, tror jag, att det mesta af denna räknings innehåll skall visa sig vara erforderligt.

Alltså tror jag det är alla skäl att bevilja det begärda anslaget åt underofficerare. Jag skulle vilja ytterligare fästa uppmärksamheten på, att det kommer ett par grupper underofficerare näst efter sergeanterna, nämligen distinktionskorporaler och korporaler, som jag tror man borde hafva i åtanke. Ty är det så, att de värnpliktige skola erhålla en så allsidig utbildning som möjligt, då är det skäl att sörja för, att man får bibehålla instruktörerna längsta möjliga tid. Då är det därför också skäl uti att man icke håller lönerna på en så låg

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

nivå, att en sådan korporal icke skall kunna grunda familj, utan måste, om han tänker gifta sig, söka sig ut från kronans tjänst till det privata lifvet. Därför menar jag, att man bör taga hänsyn särskildt till dessa båda nu nämnda grupper, distinktionskorporaler och korporaler.

Jag har för tillfället intet särskildt yrkande att göra. Då jag icke tror, att de af mig framhållna synpunkterna skola nu komma i åtanke, nödgas jag för närvarande sluta mig till utskottets hemställan.

Herr Pantzarhielm: Herr talman, mine herrar! För min del skulle jag särskildt med hänsyn till den lönereglering, som i fjor skedde för flottan, gärna velat vara med om den nu föreslagna lönereglering för landtarméns befälskår, då jag anser det vara mycket önskligt, att löneförmånerna måtte utgå inom de båda vapenslagen efter samma grunder. Men man får, synes det mig, taga hänsyn till, att vi icke disponera öfver obegränsade tillgångar, hvarför man med hänsyn till denna lönefråga måste hålla sig inom måttliga gränser.

Den, som vill vara rättvis och som utan fördomar och privata åsikter ser på saken, skall, synes det mig, nödgas erkänna, att den lönereglering, som i fjor ägde rum för landtarméns officerskår, var af så ingripande beskaffenhet, att man kan säga, att officerarne, äfven om de icke fått någon ekonomiskt lysande eller afundsvärd ställning, dock nu fått en sådan ställning, att de med förstånd, omtanke och sparsamhet kunna draga sig fram. Jag tror också, att man skall finna — jag vill icke trötta med några siffror, jag hade eljest gjort en del uträkningar i frågan — att officerarne äfven, som vid öfvergångstiden är fallet, då öfningarna äro förlagda utom hemorten — skola kunna vidkännas de därför ökade kostnaderna under förutsättning, — jag framhåller detta särskildt — att man på dessa mötesplatser ordnade hushållningen och messförhållandena på ett klokt sätt. Det föreligger således efter mitt förmenande nu lika litet som i fjor något egentligt skäl att vara med om denna förhöjning af dagaflöningarna för officerarnas räkning.

Helt annorlunda ställer sig förhållandet för underofficerarne. Underofficerarne hafva i år i den kungl. propositionen blifvit tillgodosedda med en löneförbättring af 180 kronor för hvarje grad. Detta är ett väsentligt steg till en förbättring, för hvilket jag är öfvertygad, att den svenska underofficerskåren skall vara herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet mycket tacksam, ty det innebär en förbättring icke endast för ögonblicket, utan äfven för framtiden i form af högre pension. Ser man nu till, huru det enligt detta förslag skulle ställa sig för t. ex. en sergeant af första klassen under år 1904, då han skulle tjänstgöra 146 dagar och för sin egen räkning disponera 212 dagar, så skulle hans inkomst blifva inalles 1,460 kronor 25 öre. Man kan väl nu vara öfverens därom, att denna inkomst icke är tillräcklig för en person i hans ställning. En sådan man är nämligen i den åldern, då man kan hafva anspråk på att bilda familj, han kan blifva 40 à 45 år, innan han blir befordrad till fanjunkare, och kan han ju då hafva en rätt stor familj att försörja. För honom blir det då ganska hårdt att tänka på att

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

för hvarje dag, som han ytterligare blir inkallad i tjänstgöring, han icke får mera förhöjning i dagaflöningen än 75 öre. Detta kan ju bereda honom ganska stora svårigheter, om han under tjänstgöringstiden måste lämna sin familj på ett ställe och själf uppehålla sig på mötesplatsen. Därigenom komma lefnadsomkostnaderna naturligtvis i väsentlig grad att fördyras. Att en sådan person under nuvarande förhållanden icke kan skaffa sig någon stadigvarande bisysselsättning erkännes väl af alla, men han måste naturligtvis söka att förskaffa sig tillfälliga inkomster under den tid han icke är i tjänstgöring, och detta skall göra, att han med betryckta känslor emotser inkallandet i tjänstgöring, hvilket i sin ordning kommer att menligt inverka icke blott på honom själf, utan också på hans arbete för truppens utbildning.

Det är tydligt och klart, att dessa underofficerare äfven efter den löneförbättring, som nu föreslås, allt fortfarande komma att få en betryckt ekonomisk ställning. Utgår man nu därifrån, att man, såsom jag från flere håll hört, gärna skulle vilja vara med om denna dagaflönings förhöjning för underofficerarne, men att man, då nu denna fråga — jag kan gärna säga beklagligtvis — blifvit sammankopplad med en löneförbättring för hela arméns befäl, anser, att man allt för dyrt skulle köpa denna fördel för underofficerarne, så har jag tänkt, att man särskildt borde tänka på den öfningstid, då officerarne deltaga i en militär tjänstgöring, under hvilken lefnadskostnaderna i högst väsentlig mån fördyras, eller under fältöfningarne och fälttjänstöfningarne. Jag anser för min del, att det icke skulle vara obilligt, om vi under dessa öfningar, som ju äro af jämförelsevis kort varaktighet, skulle bevilja äfven officerarne en förhöjd dagaflöning samt bevilja en sådan förhöjd dagaflöning för underofficerarne under hela deras tjänstgöringstid, då de äro inkallade att tjänstgöra utom förläggnings- eller boningsorten. Man skulle därigenom hafva i högst väsentlig mån förbättrat underofficerarnes ställning. De skulle då få 2 kronor 25 öre i dagaflöning i stället för 1 krona 50 öre. och detta är dock för en person i en sergeants ställning en ganska betydlig förbättring, särskildt med hänsyn till hans förmåga att underhålla sin familj. Officerarne få också under fälttjänstöfningarne vidkännas ganska dryga extra utgifter för sitt uppehälle, så att de som sagdt väl kunde vara i behof af denna förhöjning; i synnerhet gäller detta för kompaniofficerarne. Därför, herr talman, har jag tänkt mig, att man möjligtvis skulle kunna gå en medelväg, och jag tager mig därför friheten att föreslå, *att Andra Kammaren ville bifalla den af herr Lundeberg m. fl. vid betänkandet i denna punkt fogade reservation; dock i hvad den afser godkännande af Kungl. Maj:ts förslag, angående förhöjd dagaflöning under vissa förhållanden åt officerare och underofficerare, allenast i så måtto, att sådan aflöning må utgå till officerare endast under fält- och fälttjänstöfningar, men till underofficerare vid all tjänstgöring utom garnisons- eller boningsorter, samt i följd häraf höja anslaget till aflöning och rekrytering m. m., nu 13,833,029 kronor, med 1,659,331 kronor till 15,492,360 kronor.*

Hvad nu den summa beträffar, som skulle komma på den förhöjda dagaflöningen, så är det tydligt, att jag icke kunnat definitivt

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

bestämma densamma, men jag har med ledning af de tabeller, som finnas i den kungl. propositionen under fjärde hufvudtiteln, försökt sammanföra siffrorna och få dem att passa in. Skulle så vara, att det blir en brist, så kan ju Kungl. Maj:t förskjuta det erforderliga beloppet och vid en kommande riksdag begära ersättning därför. Skulle det åter blifva öfverskott, kan det ju besparas.

Här har sagts af en talare på skånebänken, att vi borde vårda oss om de små. Ja, det är nog riktigt, men jag tror, att den talaren i viss mån utgick från oriktiga förutsättningar. Han beklagade för sin del, att man icke också såg till godo distinktionskorporaler och korporaler, så att dessa finge sådana löneförmåner, att de kunde gifta sig, och han ansåg, att man därigenom skulle få behålla dem längre tid, hvarigenom man skulle vinna en fördel. Jag åter har den uppfattningen, och jag tror, att den uppfattningen är den allmänna äfven inom militära kretsar, att distinktionskorporaler och korporaler med arméns nuvarande organisation icke längre såsom vid den indelta armén komma i den ställning eller i regeln till den åldern, att de böra hafva anspråk på att gifta sig. De äro eller böra åtminstone vara så helt upptagna af tjänsten vid truppen och i kasernerna, att man icke kan tänka sig, att de med bibehållen tjänst skulle kunna bilda familj och bosätta sig utom kasernområdet. En sergeant åter befinner sig i allmänhet i den ålder, att han har befogade anspråk på att sättas i tillfälle att bilda familj, och för honom och hans familj beräknas särskild bostad i kasernen.

Här har nu af samme talare omnämnts den minskning i underofficerarnes aflöningsförmåner, som blef följden af den år 1901 skedda omorganisationen. Ja, det är nog så, att om man, som han gjorde, tager ett exempel från skånska dragonerna — eller i allmänhet från den värfvade, icke garnisonerade delen af kavalleriet — så skedde genom 1901 års reglering — utan afseende å dyrtidstilläggen och dagaflöningen — en nedsättning med 97 kronor för en fanjunkare. Men detta skulle nu blifva afhjälpt, om Kungl. Maj:ts förslag godkännes. Vid skånska dragonregementet skulle då aflöningsförhållandena blifva så, att en fanjunkare finge sin lön, den förra året förhöjda inkvarteringsersättningen inbegripen, höjd från 1,357 kronor till 1,440 kronor, hvilket gör en höjning af 83 kronor, d. v. s. 7 procent, och en sergeant af första klassen med 213 kronor från 867 kronor till 1,080 kronor, d. v. s. med 25 procent.

Jag har, herr talman, för närvarande intet vidare att tillägga.

Med herr Pantzarhielm förenade sig herrar *Höjer, Nydal* och *Sterner*.

Herr Waldenström: Herr talman! Jag skall icke tillåta mig att yttra mig rörande den sak, som nu är på tal, utan endast i herrarnes minne återkalla något ifrån föregående år, som just hör till den här punkten. Som herrarne torde erinra sig, tillät jag mig att vid konstitutionsutskottets dechargebetänkande foga en reservation rörande musikpersonalens ställning vid vår armé. Emedan denna framställning allenast var en reservation, blef det icke tillfälle för herr statsrådet

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering. m. m. (Forts.)

och chefen för landtförsvarsdepartementet att lämna någon förklaring öfver det förhållande, som jag påpekade, och som syntes mig mycket besynnerligt. Jag har icke heller i den kungl. propositionen kunnat finna någon förklaring, och därför vill jag begagna tillfället att under denna punkt vidröra saken, i förhoppning att herr statsrådet skall finna skäligt lämna en förklaring, som synes mig ganska nödvändig.

Sedan Riksdagen genom den nya härordningen hade bestämt nya speciella stater för de särskilda regementena och de särskilda grupperna af officerare och underofficerare vid dessa regementen äfvensom åt musikpersonalen, så behagade herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet att den 27 september 1901 hemställa till Kungl. Maj:t, »att de vid hvarje icke garnisoneradt truppförband till *musikens underhåll* anslagna tillgångarna, vare sig aflöningsmedel eller andra, må, där sådant befinnes lämpligt, ingå till musikkassan att af truppförvaltningen fritt disponeras till musikpersonalens aflöning, underhåll och beklädnad samt andra nödiga utgifter för musiken».

Alltså, när Riksdagen bestämt, att musikpersonalen skall ha den och den aflöningen, så föreslår statsrådet och Kungl. Maj:t besluter, att denna aflöning icke skall utgå till de på staten bestämda personerna, utan skall ingå till musikkassan, som Riksdagen icke alls vet om, för att af truppförvaltningen fritt disponeras, och det icke blott till aflöning åt musikpersonalen, utan äfven »till andra nödiga utgifter för musiken».

Det är utan tvifvel mycket besynnerligt, att då Riksdagen beslutat löner åt vissa personer, så beslutar Kungl. Maj:t, att dessa skola utgå icke till dem, utan till musikkassan, icke för att genom musikkassan utbetalas till löntagarne, utan för att »af truppförvaltningen fritt disponeras till musikpersonalens aflöning, underhåll och beklädnad samt andra nödiga utgifter för musiken».

Det enda, som Kungl. Maj:t förklarade skola tjäna till efterrättelse af hvad Riksdagen bestämt, det var *antalet* af musikpersonalen. »I fråga om de *aflöningsförmåner,* som skulle till denna personal utgå ur musikkassan, skulle enligt samma order gälla särskildt afslutade kontrakt.» Således icke de af Riksdagen bestämda staterna, utan »särskildt afslutade kontrakt». Men, heter det vidare, om vederbörande chef funne lämpligt att antaga underofficerare och manskap enligt gällande stater, så skulle han äga rätt att ifrån musikkassan undantaga de belopp, som Riksdagen bestämt till aflöning åt dessa personer, samt utbetala dem till dessa. Alltsammans öfverläts åt vederbörande chefs godtycke.

Detta bestämdes nu den 27 september 1901 för de icke garnisonerade regementena. Men redan den 31 december 1901 utsträcktes dessa bestämmelser till att gälla äfven de garnisonerade regementena, och dessutom föreskrefs, »att vid antagande af musikpersonal af manskapsklass skulle i aflöningskontraktet intagas bestämmelse om skyldighet för den antagne att årligen af sina lönemedel verkställa insättning i sparbank till belopp, som af regementschefen bestämdes med ledning af hvad i § 54 aflöningsreglementet funnes föreskrifvet, skolande i afseende å utfående eller förlust m. m. af de insatta medlen gälla de i §§ 55—57 af nämnda reglemente gifna stadganden».

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering. m. m. (Forts.)

Utom det att Kungl. Maj:t tog sig nyss nämnda frihet, gjorde han alltså äfven cheferna till förmyndare öfver de medel, som Riksdagen hade anvisat till personalens aflöning. Det skulle ankomma på cheferna att bestämma, huru stor del af lönen en sådan person skall insätta i sparbanken, och sedan skulle det bero på vissa förhållanden, huruvida han framdeles skulle utfå det, som blifvit insatt, eller förlora detsamma. Jag tar för gifvet, att det är några mycket märkvärdiga förhållanden, som ligga till grund för detta. Och det skulle vara af högsta intresse, tror jag, icke allenast för mig, utan äfven för kammarens ledamöter i allmänhet att få veta, huru i all världen det hänger ihop och huruvida Kungl. Maj:t har för afsikt att fortsätta med det här, eller om Kungl. Maj:t tänker rätta det till öfverensstämmelse med hvad Riksdagen beslutat.

För öfrigt har jag vid ifrågavarande punkt ingenting att tillägga.

Herr Petersson i Påboda: Herr talman, mine herrar! Det är gifvetvis icke lätt att gifva åtminstone för alla giltiga skäl för att en löneförbättring sådan som t. ex. den i fjol för officerskåren antagna tillfredsställer rimliga anspråk. Hvilket belopp man än vill bestämma, finnas alltid personer, som anse, att lönerna äro i mer eller mindre grad otillräckliga.

Nu tror jag i hvarje fall, att det väckt icke så liten förvåning, när man i år på de första bladen af fjärde hufvudtiteln mötte en framställning om förändring i de löneförhållanden, som af förra Riksdagen fastställdes, i all synnerhet om man besinnar, att man i år lefver under mycket tryckta förhållanden i landet. Skörden har i stora delar af landet utfallit dåligt, konjunkturerna i allmänhet äro dåliga, och samtidigt höjas krafven på folket, så att man får gå omkring och söka i hvarje vrå efter nya skatteobjekt. Hur kan man under sådana förhållanden och så snart efter den beslutade löneregleringen, som här är fallet, komma fram med ytterligare anspråk på förhöjning med omkring 400,000 kronor. Jag vill fästa uppmärksamheten på att den förhöjda dagaflöningen, som här är ifrågasatt, icke blott berör detta anslag, utan inverkar äfven på andra anslag, som stå i samband med detta, och att således detta belopp blir högre än de beräknade 377,000 och några kronor. Nu har man emellertid ifrån alla de håll i kammaren, från hvilka jag hittills har hört något uttalande, varit ense om den meningen, att officerarne efter den löneförbättring, som i fjol skedde, kunna med sparsamhet och ordentligt lefnadssätt draga sig fram. Till och med den ärade talaren på landskronabänken, som hade ordet för en stund sedan, har medgifvit detta, men, säger han, det är i all synnerhet underofficerarne, som härvidlag kunna vara i behof af ytterligare löneförbättring, och därför får man fundera på något sätt att lösa frågan så, att åtminstone de kunna komma i åtnjutande af denna dagaflöning. Nu kan det icke skada att framhålla hvad äfven af honom blifvit erkändt och förut påpekats, att i denna punkt ligger innesluten löneförhöjning för underofficerare af alla grader till belopp af 180 kronor. Underofficerarne ha således i år, utom den löneförhöjning de fingo i fjol och året förut, fått en löneförbättring af 180 kronor. Kan det då, därför att det möjligen

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering. m. m. (Forts.)

kan vara anledning att förbättra dessa löner, vara skäl att slå in på denna princip att höja dagaflöningen under vissa förhållanden, den dagaflöning, som eljest i regel är afsedd för all tjänstgöring! Här är dock fråga om att bryta emot förut godtagna principer, och vi böra väl tänka äfven på den omständigheten.

Herr Pantzarhielm föreslog, såvidt jag uppfattade hans förslag, att underofficerarne skulle få den förhöjda dagaflöningen i den omfattning, som Kungl. Maj:t har föreslagit, och således såväl vid fält- och fälttjänstöfningar som också vid tjänstgöring utom garnisons- och boningsorten. Däremot innefattade hans förslag, hvad beträffar officerarne, att dessa skulle få åtnjuta den förhöjda dagaflöningen endast vid fält- och fälttjänstöfningar. Således skulle förslaget, att den icke garnisonerade delen af armén skulle få denna förhöjda dagaflöning vid tjänstgöring utom boningsorten eller mötesplatsen, falla bort. Och dock synes det mig, som om statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, att döma af hans yttrande till statsrådsprotokollet, för sin del ansett det som det allra viktigaste i hela detta förslag. Ty han säger: Därför skulle i synnerhet beträffande flertalet af befäl vid den förutvarande indelta delen af armén, som ännu har sina mötes- och öfningsplatser aflägset från hemorten, den förhöjda dagaflöningen blifva en förbättring, som rättvisa och billighet kräfva för detta befäl i förhållande till det garnisonerade, som i regel icke rycker ut från garnisonsorten i andra fall än vid fält- eller fälttjänstöfningar, och de vara ju blott några, jag tror sex dagar efter de här beräkningarna.

Vill man, såsom herr Pantzarhielm och många med honom synas vilja, gifva underofficerarne ytterligare löneförhöjning utöfver hvad de fått under de tre sista riksdagarna, är det ändå icke då klokare, såsom en talare på västgötabänken påpekade, att höja deras dagaflöning öfver hela linjen än att slå in på denna nya princip? Kan kammaren för öfrigt månne antaga ett förslag, uppgjordt så där mera på rak arm med afseende på beräkningarna? Jag undrar, om man icke emot det kan ha mycket stora betänkligheter.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag i föreliggande punkter.

Herr Hedin: Herr talman! Det gläder mig, att den ledamot af fjolårets konstitutionsutskott, som vi hade att tacka därför, att Riksdagen fick kännedom om det förfarande, som Kungl. Maj:t hade beslutat på chefens för landtförsvarsdepartementet föredragning, och att detta förfarande kom till den stora allmänhetens kännedom, det gläder mig, säger jag, att han också nu påmint om saken. Han begärde, ironiskt nog, en förklaring. Han vet utan tvifvel lika väl som någon och vet bättre än de flesta, att någon förklaring i den mening, att den skulle i någon mån ursäkta förfaringssättet eller ens tjäna såsom en förmildrande omständighet, icke är möjlig. Det tillvägagångssättet, att sedan Riksdagen på Kungl. Maj:ts med statsrådets enhälliga tillstyrkan gjorda framställning år 1901 gått in på att i stället för det gamla systemet med anslag till militärmusiken uppföra musikunderofficerarne på stat i likhet med öfrigt underbefäl och för dem

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

bestämma fixa löner — det tillvägagångssättet, säger jag, att, sedan detta af Riksdagen bifallits i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts framställning, Kungl. Maj:t på kontrasignantens egen framställning gör om intet hvad Riksdagen beslutat i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, det är ett förfarande, som är af den beskaffenhet, att svaret på, huru det skall bedömas, finnes i ansvarighetslagen och heter: »*miste ämbetet*». Jag fick ännu för några veckor sedan ett bref i denna sak från en person i landsorten, en inom sin ort mycket ansedd man, som, då han af några musikunderofficerare fått kännedom om detta, till en början icke kunde låta sig förmås att sätta tro därtill, utan antog, att det berodde på något missförstånd, hvad man för honom uppgifvit. Han vände sig då till en officer och fick af honom bekräftelse på, att det förhöll sig så, som musikunderbefälet uppgifvit. Han yttrade då till den officer, till hvilken han vändt sig: Ja, men med detta låter väl Riksdagen icke sig nöja. Därpå fick han, säger han — och detta var anledningen till hans bref till mig — till svar: Ja, Kungl. Maj:t anser sig kunna göra med den nuvarande Riksdagen och särskildt med dess Andra Kammare hvad han vill. Är det sanning? Jag svarade, att jag antoge, att det icke vore sanning. Men det skall väl också komma att visa sig. Hvad gällande konstitutionell lag här i landet har att säga om denna sak, nämnde jag nyss, och saken skall icke blifva glömd. Vi hafva emellertid äfven andra likartade saker att tala om, och vi få väl särskildt tillfälle därtill under denna riksdag. Dagens föredragningslista är för öfverfull, för att jag skulle komma att gå in på detta vidare.

Hvad den föredragna punkten i öfrigt angår, är jag mycket glad öfver att få instämma med herr Pantzarhielm. Han har i alla hufvudsakliga drag så väl motiverat hvad han sagt, att jag anser det öfverflödigt att ingå i några detaljer härom. Jag skulle eljest velat framlägga några tabeller, uppgjorda af för mig känd och pålitlig person, öfver lefnadskostnaderna för en man i sådan ställning, en sergeant af första klass, 42 år gammal, efter hvad jag vill minnas, gift och med 4 barn. Det enda, som har förvånat mig i dessa tabeller, är den låga siffra, till hvilken nästan hvarenda post, efter mitt begrepp om saken, där blifvit upptagen. Här finnes i Sverige en, jag skall icke kalla den militärisk, utan militaristisk region, icke tätt befolkad, men de, som bo i den trakten, äro i stället så mycket mera inflytesrika och mäktiga, från hvilken det sträfvandet gör sig gällande — i handling, icke i ord, ty man aktar sig noga för att säga hvad man i själfva verket menar, — att trycka ned underofficerskåren, och där man helst skulle vilja hafva denna bragt i en ställning, jämförlig med de tyska underofficerarnes. De skola få åtaga sig, såsom meningen är, det slag af disciplin, som består i råhet och misshandel mot underordnade. Det sista jag läste i tidningarna i morse, innan jag gick hit, var ett nytt exempel på anledningen till själfmord inom den tyska armén. Det var en misshandel, begången af en underofficer, och så förfärlig, att när den stackars mannen ändtligen kom från sjukhus, han icke fann något bättre att göra, för att slippa fortsättningen på det afgrundslif, till hvilket han var dömd, än att beröfva sig själf lifvet. Vi hafva en underofficerskår af bildade, intelligenta gentlemän. Låt oss

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

komma ihåg, att det är dessa, som i ännu högre grad komma att utöfva inflytelse på det lif, som våra värnpliktige skola få föra under den långa utbildningstiden. Låt oss icke bringa ned denna kår i sådan ekonomisk ställning, att det därigenom för att fylla kadern blir nödvändigt att skaffa sig hvad slags folk som helst. Detta är hufvudsynpunkten. Om det icke är tillräckligt att göra en beräkning öfver, huru långt mellan 1400 och 1500 kronor skola kunna räcka för en undrofficer, som är gift och har flera barn att uppfostra, må man då komma ihåg hvad underofficerskåren betyder för utbildningen af våra värnpliktige och för tillståndet i hela våra armé så uti freds- som krigstid. Jag är alldeles af samma tanke som herr Pantzarhielm, och jag har hört det bekräftas helt öppet och rättfram af en yngre officer, till hvilken jag nämnde någonting om detta. Han sade: ja väl, vi kunna ju reda oss efter den löneförhöjning vi fått, men underofficerarne kunna det icke. Och de kunna det ej ens med den löneförhöjning, som nu är åt dem ifrågasatt af reservanterna mot statsutksottets förslag. Här kommer nu en liten hjälp till, och den kunna vi i alla händelser bevilja. Huru betydlig än löneanslagens slutsumma blir, när det handlar om en så stor kår, som det här är fråga om, är den summan icke den, som väsentligen drifver upp krigsbudgeten. Den ligger nog i kostnaden för materiel, och ha vi råd att skaffa den — om jag nu äfven något oegentligt räknar till materiel byggnader af olika slag —, så hafva vi äfven råd att på det sätt aflöna befälspersonerna, att vi kunna vara vissa om, att icke genom vårt förvållande i det hänseendet alla andra bemödanden äro förspillda. Jag anhåller om bifall till herr Pantzarhielms förslag.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman! En talare framför mig har påpekat, att man sällan får hvad man önskar och att det icke kan undvikas, att det finnes de, som icke äro belåtna med förhållandena. Så lärer väl äfven vara förhållandet i fråga om aflöningen för officerare. Jag har emellertid för min enskilda del talat med åtskilliga officerare, och jag har icke af någon enda hört annat än att de varit fullkomligt tillfredsställda med de aflöningsförhållanden, som blefvo bestämda föregående år. Därför kan jag icke annat än förundra mig öfver, att man nu i år i fjärde hufvudtiteln finner en begäran om förhöjd dagaflöning för officerare. Nu heter det ju här, att det äfven skulle blifva förhöjd dagaflöning till underofficerare. I likhet med den siste talaren och talaren på landskronabänken skall jag villigt erkänna, att vi i vår underofficerskår hafva en kår, som vi få sätta högt och akta högt, men det oaktadt få vi icke uteslutande tänka på, att vi skola skaffa stora löner, utan vi få också tänka på, att det är nödvändigt att skaffa materiel både i det ena och andra hänseendet. Jag kan nog instämma med de båda nämnda talarne däri, att underofficerskåren icke är högt aflönad, och jag skulle för min del icke hafva så mycket emot en löneförhöjning för underofficerarne, men däremot kan jag icke ur rent principiell synpunkt vara med om den som här föreslagits. Mine herrar!

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

De som varit med i riksdagen, och isynnerhet i statsutskottet en längre tid, erinra sig nog mycket lifligt det trassel, som förr i tiden rådde med afseende på de många anslagstitlarna under fjärde hufvudtiteln. Det har därvidlag rådt sådana aflöningsförhållanden, att jag mins, att, då jag en gång gjorde en förteckning öfver de olika slagen af aflöningsförmåner, jag kom till 8 eller 9 olika sådana. Riksdagen hade i många år försökt att komma till rätta därmed och göra förenklingar i lönesystemet. Det är nu en lycka, att det åstadkommits sådana förenklingar, men därför vill jag också säga, att jag principiellt icke kan vara med om herr Pantzarhielms yrkande, hvilket skulle hafva till följd, att man återigen skulle få börja att fördela aflöningsförmånerna på ytterligare flera titlar. Lät oss då i stället söka att göra förenklingar så mycket som möjligt genom bestämda löner. Någon förhöjning härvidlag föreligger icke annat än statsutskottets förslag, och jag hoppas, att Riksdagen skall bevilja dessa 180 kronors förhöjning till hvarje underofficer. Det är emellertid bättre att komma fram med ett förslag om direkt löneförhöjning än att nu börja på att splittra sönder lönesystemet på det sätt som föreslagits. Och det är tydligt, mine herrar, att om vi nu bevilja en förhöjd dagaflöning för officerare under repetitionsöfningar och för underofficerare under den tid, de tjänstgöra utom garnisonsorten, skall det icke dröja längre än till nästa år, förr än man får höra ropas: Hvarför skola icke vi hafva det lika ställdt, och så komma andra och begära förhöjningar. På det sättet blir det samma olidliga förhållanden som under föregående tider. Det blir ej heller möjligt att få någon revision att taga reda på förhållandena, huru vederbörande tjänstgöra och på hvad sätt de komma till ett visst belopp.

Endast på denna grund ber jag att på det bestämdaste få yrka bifall till statsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Nilsson* i Skärhus.

Herr Natt och Dag: Herr talman! Mine herrar! Ehuruväl jag icke är personligen berörd af den nu föreliggande frågans utgång, anser jag mig dock böra yttra några ord härom, enär jag under umgänge med officerare tillhörande armén fått en viss uppfattning och finner mig manad att öppet uttala densamma. Det är ett kändt faktum, att de bästa officerarne, de som hafva den största förutsättningen för att förstå sina underlydande och att sätta sig in i sina underlydandes tankar och känslor, de som visat sig bäst respektera den underlydandes människovärde, äro icke de officerare, hvilka utgått från de förmögnaste klasserna, utan de, som utgått från bergade, men icke välbergade hem, de som utgått från hem, där man från barndomen fått vänja sig vid att iakttaga måtta i utgifter och hålla människovärdet litet högre. Om nu denna officersklass icke skall blifva reducerad i vår armé, så är det nödvändigt, att våra officerare verkligen aflönas så, att de kunna föda sig och sina familjer. Särskildt betungande måste det nu ställa sig för en del officerare, hvilka

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

under tiden före vår sista härordnings antagande genom enskildt arbete kunnat försörja sig och de sina, men genom den utsträckta öfningstiden nu gå miste om denna sin privata inkomst. Jag har här i Stockholm bland mina barndomsbekanta två officerare i armén, af hvilka den ene tillhör ett regemente i södra Sverige och den andre ett sådant i västra Sverige. Den ene af dessa har civil anställning, på hvilken han kan försörja sin familj. Denne, som var löjtnant ända tills han fyllt ett par och fyrtio år, tvingas nu att under en stor del af året lämna denna sin civila anställning, och hans aflöning räcker absolut icke till att underhålla såväl hans familj som honom själf på mötesplatsen. Huru skall det då gå med hans känslor gent emot denna ökade tjänstgöring? Det är för att tillföra armén ett godt befäl, ett befäl, som förstår att tänka och känna med folket, som det är nödvändigt att äfven beakta officerarnes kraf. Att jag icke ställer mig på minsta sätt afvisande emot de lägre graderna, vill jag äfven betona. På grund af att jag icke kan tänka mig, att bifall skulle kunna vinnas för reservanternas förslag ansluter jag mig till det af herr Pantzarhielm framställda förslaget.

Herr Pantzarhielm: Herr talman, mina herrar! Det sades af en talare på kalmarbänken, att min beräkning var gjord på rak arm; och det kan han så till vida hafva rätt uti, som det är en ganska svår beräkning, då man ju icke har annat än sannolikheter att räkna med. Emellertid tror jag icke, att faran är så stor, ty, såsom jag påpekade redan i mitt förra anförande, är det, äfven om summan ej precis skulle stämma, lätt att förändra den på ena eller andra sättet, allt efter som man då kan finna lämpligt.

När jag sist hade ordet, glömde jag att nämna, huru den beräknade summan skulle fördela sig. Utskottet föreslår en höjning af det ifrågavarande anslaget med 1,512,668 kronor. Jag föreslår en höjning med 1,659,332 kronor. Skillnaden, 146,663 kronor, är den summa, som skulle komma att utgå under form af förhöjd dagaflöning. Utaf denna förhöjda dagaflöning skulle omkring 15,000 kronor komma att utbetalas till officerarne och underofficerarne gemensamt för tjänstgöring under fältöfningar och fälttjänstöfningar. Återstående delen af summan, eller omkring 130,000 kronor, skulle komma underofficerarne till del. Jag ber att få fästa uppmärksamheten därpå, då jag hört, att det sagts, att man ändå skulle komma att betala för mycket till officerarne, äfvensom derpå att de endast skulle få den förhöjda dagaflöningen under, som sagdt, fältöfningar eller fälttjänstöfningar.

Jag skall, medan jag har ordet, be att få taga fasta på hvad här sagts af tre ledamöter utaf statsutskottet, nämligen, att för den händelse *nu* ej någon förbättring i dagaflöningshänseende skulle komma till stånd, så skulle man dock kunna vänta att få statsutskottets understöd, om ett nytt sådant förslag komme fram i annan form eller om höjning öfver lag åt underofficerskåren utaf deras dagaflöning. Jag ber särskildt att få understryka detta af dem gjorda uttalande, som jag anser såsom ett löfte för framtiden, väl värdt att taga vara på.

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

Det har utaf min kamrat här på Skånebänken sagts, att när vi nu fått förenklade aflöningsförhållanden, skola vi icke krångla till dem igen. Ja, det är nog alldeles riktigt. Det bör man akta sig för, ty det är mycket lyckligt, att vi kommit dit vi nu kommit i dessa förut ganska kinkiga förhållanden. Men jag undrar i alla fall, om förslaget på något sätt tillkrånglar aflöningsförhållandena. Det afser dagaflöning; och dagaflöning utgår redan i två former. Den utgår såsom hel dagaflöning och såsom half dagaflöning. Skulle nu en ny form af dagaflöning tillkomma i form af förhöjd dagaflöning, kan jag icke se, att detta på något sätt tillkrånglar aflöningsförhållandena. Jag tycker därför icke, att denna anmärkning är befogad.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Häruti instämde herrar *Bergström, Branting, Lindhagen, Nyström, Johansson* i Öija, *Beckman, Pettersson* i Södertälje, *Wallis, Wavrinsky* i Stockholm, *Ljunggren, Persson* i Arboga och *Svensson* i Skyllberg.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr talman, mina herrar! Det är ganska naturligt, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet skall se dessa frågor subjektivt, men lika naturligt torde det också vara, om ledamöterna af Riksdagen och den stora mängden, som står utanför, skärskåda dem hufvudsakligen objektivt.

Nu är olyckan, att 1901 års förhastade härordningsförslag framkommit i ett skäligen ofullständigt skick med afseende å åtskilliga löneförhållanden — icke så, att det icke upptagits tillräckligt antal befäl och dess löner, men åtskilliga dagaflöningsförhållanden och åtskilliga tilläggsaflöningsförhållanden hafva dels blifvit uteglömda eller utelämnade, med eller utan afsikt, och dels afslagna vid olika tillfällen. Ett sådant system att lirka sig fram på anslagsvägen har beklagligtvis ledt till en allt värre och värre svällande militärutgift, så stor, att folket bäfvar för att icke kunna bära den, och så stor, att den ej ens är i officerarnes eget välförstådda intresse. Måhända vet en stor del af denna kår icke, hvad folket utanför tänker härom, och måhända är det äfven obekant för herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet. Den allmänna meningen är, att huru mycket vi än kosta på försvaret, hafva vi ändå ej något fullständigt genomfördt försvar. Och hvarför? Jo, därför att Kungl. Majt:s regering ej känt sig manad att någon gång framlägga en fullständig försvarsplan, i hvilken armén, flottan och fästningarna äro likformigt tillgodosedda, efter deras värde såsom försvarsmedel. Det finnes efter min mening icke någon bot för detta lirkningssätt, förrän Kungl. Majt:s regering och Riksdagen förena sig om att gifva officerarne fast lön i ett för allt — och sedan få de tjänstgöra så mycket som erfordras. Först då kan det blifva slut på talet om dessa tillökningar än för ett och än för ett annat ändamål.

För min del vill jag i sammanhang härmed påpeka, att jag ingalunda vill, att hvarken officerarne eller underofficerarne skola hafva en lön, som ej förslår till ett tarfligt lefnadssätt. Men hufvudsaken

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

är att få fasta löner och komma ifrån dessa olycksaliga dagaflöningar, tillägg till dagaflöning, half dagaflöning och allt hvad det nu må heta.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! När det är fråga om att de mer aflönade tjänstemännen skola få höjd aflöning, går det alltid lättare att vinna målet, om man sammankopplar denna fråga med frågan om förbättring af de mindre aflönades förmåner.

Den tabell, som föreligger beträffande det anslag, som skulle åtgå till den förhöjda dagaflöningen, slutar på 377,000 kronor i rundt tal. Af dessa 377,000 kronor åtgå till infanteriet, som är det talrikaste vapnet, 346,000 kronor i rund siffra. Ja, nu har här framhållits underofficerarnes betryckta ställning och att de nu äro i stort behof af hjälp i form äfven af denna löneförbättring. Det må så vara, men huru ställer sig då den hjälp, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle tillkomma exempelvis sergeanter, om hvilka här talats. Jo, efter samma tabell skulle 96 sergeanter få en förhöjning af 4 kronor 50 öre, 1087 sergeanter en förhöjning af 24 kronor, 778 sergeanter en förhöjning af 85 kronor 50 öre och 30 sergeanter en förhöjning af 106 kronor, allt detta efter tabellen. Jag frågar då: är detta en sådan hjälp, att man fördenskull bör bryta den princip, som förut gällt beträffande aflöning, och äro verkligen sergeanterna hjälpta med en förbättring, som för en del uppgår till 4 kronor 50 öre och för den största delen till 24 kronor? Åtminstone med denna tabell för ögonen tycker jag, att man knappast kan gå in på en sådan förändring af lönesystemet som nu ifrågasatts; och ber jag att få erinra, att den lönestat, som gäller för 1903, är tillkommen på herr Pantzarhielms yrkande, hvilken nu själf vill frångå hvad han då fann vara rätt.

Jag vidhåller mitt föregående yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Emthén*, *Jonsson* i Hökhult, *Eriksson* i Lindehult, *Magnusson* i Tumhult och *Olsson* i See.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Det kan näppeligen annat än väcka en viss förundran, att åsikterna så hafva växlat från det ena året till det andra, att en och samme talare uttalar olika åsikter i samma sak med icke längre mellanrum än nu är fallet. Man måste ovillkorligen fråga sig: hvad har inträffat under den korta tid, som förflutit sedan i fjol, då vi behandlade denna sak? Då var nämligen en ärad ledamot af denna kammare af en annan uppfattning än han i dag uttalat; och jag skall be att få citera ett litet stycke utaf hans anförande i frågan då. Han sade nämligen då: »Hvad däremot den förhöjda dagaflöningen beträffar, så kan jag icke finna, att de skäl, som blifvit anförda för denna löneförbättring, äro så öfvertygande som skälen för utbetalande af den halfva dagaflöningen, och dessutom skulle det ju möjligen kunna hända, att denna förhöjda dagaflöning skulle kunna framkalla missbruk, om densamma godtages utan bestämd begränsning».

Om det nu varit så, att talaren uteslutande hållit sig till att

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

yrka förhöjd dagaflöning för underofficerskåren, så hade man haft lättare att förstå hans yrkande i dag, emedan man då kunde hafva trott, att det varit en särskild ömhet för underofficerarne, såsom varande sämre aflönade, som hade betingat hans idag framställda förslag. Men den af mig åsyftade talaren vill äfven gifva förhöjd dagaflöning åt officerarne, visserligen med någon större begränsning än Kungl. Maj:t föreslagit, men i alla fall skulle äfven officerarne få förhöjd dagaflöning vid fält- och fälttjänstöfningar.

Om nu så är, att vi kunna med full sanning säga, att efter den löneförbättring, som officerskåren numera erhållit, officerskåren är väl aflönad, så förefaller mig hvarje förslag, som går ut på att ytterligare breda på, om jag så får uttrycka mig, vara mindre välbetänkt. Det är utaf den anledningen, som det förefaller mig egendomligt, att merbemälde talares förslag i dag har vunnit det understöd, som det synes hafva fått från flera håll i kammaren.

Beträffande återigen att förbättra underofficerskårens aflöningsförhållanden, så hafva ju icke de, som i statsutskottet bidragit till dess beslut, ställt sig afvoga däremot. Vi finna ju af statsutskottets hemställan, att statsutskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag angående löneförhöjning till underofficerarne, nämligen 180 kronor; och det är särskildt att bemärka, att dessa 180 kronor icke allenast komma att utgå såsom löneförbättring under tjänstgöringstiden, utan också komma att förbättra pensionen med samma belopp, 180 kronor. Det förefaller mig alltså, som man för denna gång kunde vara fullt tillfredsställd med det förslag, som statsutskottet har framställt.

Mine herrar, hvad som dock betyder mer, än om vi här i dag bevilja en löneförhöjning eller icke, det är den vacklande hållning, hvartill Andra Kammaren gör sig skyldig, om den i år besluter en annan anordning beträffande officerarnes aflöning än den beslöt i fjol. Låtom oss icke heller glömma, att fjolårets riksdagsbeslut icke var Andra Kammarens, utan tillkom på den gemensamma omröstningens väg.

Om vi således nu skulle frångå hvad vi i fjol sagt, skulle det enligt mitt förmenande göra det intrycket, att man icke behöfde vidare rätta sig efter hvad Andra Kammaren sade det ena året, ty det frångår den året därnäst. Och det skulle enligt mitt förmenande gifva vederbörande anledning till att komma åter och åter med sina förslag, tänkande, att Andra Kammaren har icke någon allvarlig mening med hvad den sagt. Jag tror, att äfven den synpunkten är värd att taga under öfvervägande.

Jag tillåter mig att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Med herr vice talmannen förenade sig herrar *Ericsson* i Ahlberga, *Sandquist*, *Jönsson* i Yngsjö, *Jönsson* i Färeköp och *Hellman*.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Crusebjörn: Då den ärade representanten från Gäfle behagade till mig rikta en förfrågan rörande musikpersonalens aflöning, anser jag mig naturligtvis skyldig att taga ordet för att säga något med anledning

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

af hans yttrande. Han uppmuntrades äfven för sin framställning af en ärad talare från Stockholm.

Då nu denna fråga varit föremål för konstitutionsutskottets behandling förlidet år, hvarvid ju äfven den ärade representanten var ledamot af utskottet, torde sakens grundlagsenliga behandling i statsrådet vara granskad, utan att hafva gifvit anledning till anmärkning. Under sådana förhållanden har jag naturligtvis icke anledning och finner det icke vara lämpligt att ingå på frågans grundlagsenliga natur. Hvilka följder en anmärkning skulle haft, om den skulle haft för mig så vådliga följder som de af Stockholmsrepresentanten framställda, det vågar jag icke säga. Men så mycket kan jag säga, att då hade jag icke varit i tillfälle att här lämna herr Waldenström några upplysningar i frågan.

Med denna musikpersonalens aflöning förhåller det sig så, att de, som voro berättigade att få ny lön, voro naturligtvis de, som stodo på fast stat; och dessa hafva också fått dylik. Det fanns ingen musikunderofficer på fast stat, som icke fick del af de nya löneförmånerna liksom all annan fast personal. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att till följd af bestämmelser så gamla som i 1834 års löneregler och med Riksdagens medgifvande har icke musikpersonalen varit antagen på fast stat annat än vid vissa regementen, utan den har antagits på kontrakt. Musikens hela organisation har varit sådan, därför att personalen måste aflönas efter skicklighet i ena eller andra afseendet. Inom denna personal behöfva vissa vara verkliga artister, under det att andra icke behöfva räknas till denna klass. De förstnämnda kunde icke nöja sig på något sätt med den aflöning, som var den normala, utan hafva genom kontrakt betingat sig betydligt högre aflöningsförmåner, då andra, för att debet och kredit skulle gå ihop, måste nöja sig med mindre.

Nu förefaller det som om herrarna tänkte sig, att man skulle sätta dem alla på ny stat. Ja, alla som hade lägre aflöning, än den nya staten medgåfve, hade naturligtvis med tacksamhet tagit emot denna aflöning och gått ifrån sina kontrakt. Men sådana, som hade bättre förmåner, än den nya staten medgåfve, hade naturligtvis icke velat afstå från dem. Dessa, som voro bundna genom tre à fem års kontrakt, hade naturligtvis icke någon rättighet att tillträda ny stat. Men jag är icke den, som förnekar, att det är i hög grad önskvärdt, att musikpersonalen vid armén liksom öfrig personal kommer på ordinarie stat. Och då dessa förhållanden blifvit underkastade vederbörlig utredning, kommer naturligtvis saken att ordnas på det sätt, som är önskvärdt.

Till följd af de högst olika förhållanden, som varit rådande vid olika truppförband med afseende på musikpersonalen, och då cheferna af gammalt haft rätt att ordna förhållandena efter förefallande omständigheter, har saken utvecklat sig på mycket olika sätt. Alla inkomster, som varit uppförda i budgeten för musiken, äfvensom inflytande vakansafgifter från en del rotar, gingo till en musikkassa, och därifrån aflönades, underhölls och bekläddes musiken. Därför tjänstgjorde musiken på sådant sätt, som den gjorde, efter frivillig öfverenskommelse bunden på vissa år. Därigenom har det vid olika

regementen uppstått högst olika förhållanden särskildt med afseende på de så kallade musikkassorna. Somliga hafva besparade medel, så att kassan går upp till ganska stort belopp. Andra hafva icke kunnat göra några besparingar, och hos dem är sålunda musikkassan en obetydlighet. För att bringa ordning i allt detta har man ansett nödigt, att en grundlig utredning måtte verkställas, och denna har nu egt rum genom en kommitté, som helt nyligen aflämnat sitt betänkande. Jag har anledning antaga, att detta betänkande utdelats inom kamrarne. Det är redan utstäldt till samtliga myndigheters yttrande, för att sedan dessa varit i tillfälle att aflämna sina yttranden, Kungl. Maj:t må kunna på grundvalen af desamma aflåta framställning till nästa års Riksdag. Jag är därjämte i tillfälle att tillägga, att flerestädes, där sådant kunnat göras, hafva musikunderofficerarna af vederbörande chefer tillerkänts ny lön, och jag antager, att så undan för undan kommer att ske; men frågan får sin slutliga lösning vid nästa års riksdag.

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

Slutligen talade herr Waldenström om, att han fann det underligt, att man tillförband manskap, som genom kontrakt antogs, att afsätta till sparbank visst belopp om året. Detta är något, som varit gällande för värfvade armén, det på frivillighetens väg antagna manskapet, under långliga tider, så att det är ingenting annat, än som skett tillförene. Att därom gifvits bestämmelser, beror på, att man ville fästa regementschefernas uppmärksamhet på att de icke borde förbise att införa i kontrakten bestämmelse om sådana afsättningar.

Herr Hedin: Herr talman! Min mycket ärade vän, herr vice talmannen, varnade kammaren för det skadliga intrycket af motsägelser mellan kammarens beslut från ett år till ett annat. Det kan han i många fall hafva rätt i. Det skulle vara mycket betänkligt, om man, sedan kammaren fyra gånger å rad har sagt: »vi vilja icke öka biskoparnes antal här i landet», läte sig pinas och uttröttas så, att man femte eller sjette gången ginge in på att vara med om hvad man förut sagt sig icke vilja vara med om. Men det är i sanning annorlunda, när vi diskutera lönefrågor. Ja, om vi skulle sätta oss till att hålla räfst om hvad den ene eller andre sagt i slika fall, då vi varit ifriga hvarje gång att få fram hvad vi önskade och icke hållit så noga räkuing på att akta oss för att någon kunde komma och säga: »nej, så lät det icke förra året», — om vi skulle anställa ett sådant räfsteting här, komme vi att fara illa allesamman. Och det vore ändå icke så ofantligt mycket bevisande mot oss. Ty att säga vid en aflöningsfråga, att man med säkerhet i första hugget träffat det rätta, så att icke någon rättelse sedermera, kanske redan följande år, kan behöfvas, det är vanskligt. När man ser, att Kungl. Maj:t framlägger en stat för ett verk, så till sin uppgift och verksamhet begränsadt som postverket, en stat, utarbetad af styrelsen för detta verk, hvilken kunnat hafva till sin diposition all nödig tid, alla nödiga arbetskrafter, och detta löneregleringsförslag, när det kommit fram, på tio minuter plockades sönder af en dåvarande ledamot af kammaren, så att man knappt visste, om man någonsin sett maken till ett sådant elände, — när det kan ske, att poststyrelsen utarbetar

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

och Kungl. Maj:t framlägger en lönestat, som refs sönder, så att lapparne röko om oss, kom då och tala med oss stackare om att vi icke hållit tungan rätt i mun, så att det icke kunnat blifva någon yttre och formell motsägelse, när i alla fall det finnes något, som hjälper oss från förebråelsen för motsägelse, nämligen bemödandet att *i sak* göra det bästa, att göra rätt åt dem, som icke ännu fått rätt, och hjälpa dem, som äro nödställda. Det är en bättre konsekvens än en konsekvens i ordalag.

Eftersom det lyckligtvis förhåller sig så, att konstitutionsutskottet har granskat Kungl. Maj:ts beslut att helt och hållet kasta under bordet hvad Riksdagen på Kungl. Maj:ts eget förslag beslutat rörande musikunderofficerarne, ja då vore det icke värdt att svara på hvad anmärkaren från Gäfle sade. Han ville veta något helt annat, det märktes mycket väl. Han ville veta, huru Konungens konstitutionella rådgifvare betraktade Sveriges grundlagar och vissa andra konstitutionella stadganden, huruledes han ville förklara och visa, att öfverensstämmelse rådde mellan denna åtgärd och Kungl. Maj:ts proposition och Riksdagens därmed öfverensstämmande beslut, men därpå fick anmärkaren icke något svar, hvilket är i full öfverensstämmelse med hvad jag sade: att möjligheten af en sådan förklaring icke existerar.

Jag förutspådde visst icke några följder. Det vet jag mycket väl, att, om en af Konungens rådgifvare i det ifrågavarande afseendet syndade en gång om dagen, det ej finnes någon påföljd för honom. Men jag sade hvad lagen innehåller och hvilken påföljden *skulle blifva, om* vi hade en riksdag, som tillämpade grundlagen gent emot de i samhället högst uppsatte lika väl som våra domstolar tillämpa lagen mot dem, som taga ett bröd, som de icke hafva lof till.

Här skulle också, Gud bevars, gifvas någon förklaring på herr Waldenströms fråga om påbudet om afsättning till sparbankerna, och han förklarade blott, att det har man oupphörligen gjort beträffande värfvade armén, men hvad herr Waldenström skulle vilja veta, det var, huruledes det var möjligt att göra ett sådant tillägg till det beslut, Riksdagen fattat i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition, och därpå erhöll han icke något svar.

Detta gick emellertid så till, att man meddelade musikpersonalen, att Riksdagen hade fattat ett beslut, på framställning af Kungl. Maj:t, om att uppföra den i staten med bestämda löner. De blefvo tillsagda, åtminstone på vissa håll, att den eller den dagen inkomma med svar, om de ville eller icke ville ingå på den nya staten. Naturligtvis svarade alla med en mun: det vilja vi visst, men efter — jag minnes icke huru många dagar — fingo de, åtminstone å en garnisonsort i Stockholms grannskap, det svaret: det blir ingenting af med de nya lönerna, som Riksdagen beviljat. Så gick det till med den saken, icke så som krigsministern nyss beskrifvit.

Herr Waldenström: Såsom herrarne hört, har jag framkastat den tanken, att det skulle gifvas någon tillfredsställande förklaring på det förhållande, som jag påpekat. Chefen för landtförsvarsdepartementet har emellertid, såvidt jag kan förstå, endast redogjort

för det historiska förloppet, men däremot alldeles icke för huru själfva saken skall förklaras. Han åberopade sig på huru det varit förut. Men år 1901 var det ju meningen, att man skulle bryta med det föregående och införa en alldeles ny ordning. Det var icke heller någon riksdagsman, som hade väckt förslag därom, utan det var Kungl. Maj:t själf, som hade gjort det. Riksdagen också gick in därpå. Kungl. Maj:t nämnde icke genom något statsråd ett ord om nödvändigheten att ordna en öfvergångsform från det förutvarande till det nya. Jag är alldeles förvissad om att hvarje riksdagsman trodde, att nu skulle med afseende å musikpersonalen en ny ordning begynna likasom i fråga om all öfrig personal.

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

Det är allmänt bekant, att förut kunde regementscheferna handla i denna sak såsom de ville, och man må icke säga något därom, att kontrakt, som redan bestodo, icke kunde brytas. Men Kungl. Maj:t har på statsrådets framställning förklarat, att musikpersonalen *hädanefter likasom hittills* skall antagas på kontrakt, därest icke vederbörande regementschef själf finner lämpligt att anställa densamma på stat enligt Riksdagens beslut. I händelse regementschefen *finner det lämpligt,* skall han från musikkassan uttaga och till dessa personer betala hvad Riksdagen beslutat, men om han icke finner det lämpligt, då må han göra — jag vet icke hvad med Riksdagens beslut.

Det är äfven bekant, att under de förra patriarkaliska förhållandena kunde regementscheferna mycket väl säga till manskapet: »så och så mycket skall du sätta in på sparbanken», men sedan Riksdagen beslutat en ny stat, så lär väl Kungl. Maj:t icke ha rättighet att gifva regementschefen fullmakt att fortfarande bestämma, huru mycket musikpersonalen skall insätta i sparbanken. Det är alldeles detsamma, som om det t. ex. fölle chefen för ecklesiastikdepartementet in att förordna, att lektorslönerna skulle gå in till en gemensam lektorskassa, och att det genom kontrakt skulle bestämmas, huru mycket lektorerna skulle få ut i lön, emedan lektorskassan skulle räcka icke endast till aflönande af lektorerna, utan äfven till andra för läroverken nödiga ändamål, »ägande därjämte rektor vid kontraktens uppgörande att bestämma, huru mycket vederbörande lektor skulle insätta i sparbanken».

Jag kan icke föreställa mig, att någon chef för ecklesiastikdepartementet skulle kunna tillåta sig att göra något sådant. Icke heller förstår jag, huru statsrådet och chefen för kungl. landtförsvarsdepartementet har kunnat göra det.

Men icke endast det, utan Kungl. Maj:t har äfven bestämt, att det skall bero på regementschefen i vissa fall, huruvida personalen skall utfå eller gå förlustig hvad den har insatt i sparbanken, eller, såsom det heter, »skolande i afseende å utfående eller förlust m. m. af de insatta medlen gälla de i §§ 55—57 af aflöningsreglementet gifna stadgandena».

Att saken icke kan föranleda någon konstitutionell påföljd nu, det är ju alldeles klart, och jag har icke heller framställt min fråga i sådant syfte, men jag har dock ansett mig böra påpeka, att, om det vore möjligt att gifva en förklaring, Riksdagen borde erhålla en sådan.

Nu innehåller, synes det mig, den gifna förklaringen rätt och slätt: vi hafva begått en faute.

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Den ärade vice talmannen hade ett uttalande därom, att han vore förvånad öfver att så pass många personer, om hvilka han syntes hafva trott bättre, instämt uti herr Pantzarhielms yrkande.

Då äfven jag var en bland dessa, skall jag anhålla att få yttra några ord till försvar för denna ståndpunkt.

Situationen är ju den, att det erkännes äfven af statsutskottets egna ledamöter, att det vore önskvärdt, om någon löneförbättring, utöfver de 180 kronorna, kunde beredas underbefälet. Detta har erkänts i så starka ordalag, att det är allt skäl att taga fasta därpå; man har sagt, att vi kunna icke bevilja denna förbättring kanske denna gång, men om det framlägges förslag därom ett kommande år, så skola vi icke vara ovilliga.

När nu emellertid det har framkommit ett förslag, som möjliggör att redan ett år tidigare förbättra ställningen för de lägst aflönade på den militära rangskalan och att för dessa, hvilkas ställning verkligen är så dålig, som från flera håll påvisats, göra en afsevärd förbättring genast och detta utan att därmed sammankoppla en löneökning för officerskåren, så synes det mig, att Andra Kammaren borde taga fasta på ett sådant förslag.

Jag säger, att härmed är icke förenad någon löneökning åt officerskåren i det stora hela, och detta stöder jag på de siffror, som herr Pantzarhielm anförde, då han nämligen uträknade, att af de 147,000 kronor, som det hela rör sig om, icke mindre än 131,000 kronor skulle alldeles direkt gå till underofficerskåren, samt återstoden 16,000 kronor delas mellan officerarne och underofficerarne.

Man finner således, att den allra största delen af ifrågavarande belopp genom herr Pantzarhielms förslag verkligen är afsedt att användas till hjälp åt dem, som man här önskar hjälpa och som utskottets ledamöter själfva medgifva vara i behof af hjälp. Under sådana förhållanden synes det mig, att, såsom herr Hedin nyss så vältaligt utvecklat, den bästa konsekvensen vore att söka tillse, att rättvisa skipas, och att i lönefrågan nu göra det bästa möjliga.

Därtill kommer, om man vill intaga en sådan ståndpunkt, att det kunde ju hända, att utskottets förslag, äfven om det har stor majoritet för sig i denna kammare, icke är så säkert i den gemensamma voteringen, och att således slutresultatet kunde blifva hvad vi alla här alls icke vilja, nämligen en löneökning både för underofficerare och officerare.

På grund af hvad jag nu anfört anhåller jag, herr talman, att få vidhålla min anslutning till herr Pantzarhielms förslag.

Herr *Styrlander* instämde häruti.

Herr Pantzarhielm: Endast ett par ord, herr talman, med anledning af herr vice talmannens anförande.

Herr vice talmannen förebrådde mig, att jag skulle hafva ändrat åsikt från i fjol och han uppläste några rader af mitt anförande då. Jag skall anhålla att ännu en gång få läsa upp hvad jag då sade.

»Hvad däremot den förhöjda dagaflöningen beträffar, så kan jag

Angående höjning af anslaget till aflöning och rekrytering m. m. (Forts.)

icke finna, att de skäl, som blifvit anförda för denna löneförbättring, äro så öfvertygande som skälen för utbetalande af den halfva dagaflöningen, och dessutom skulle det ju möjligen kunna hända, att denna förhöjda dagaflöning skulle kunna framkalla missbruk, om densamma godtages utan bestämd begränsning.» Nu är det, herr vice talman, icke fråga om att antaga den föreslagna dagaflöningen »utan bestämd begränsning», ty uti det nu af mig framställda yrkandet är det bestämdt, huru denna halfva dagaflöning skulle få utbetalas, så att i det fallet har jag icke alls ändrat åsikt. Om herr vice talmannen anser, att det är någon olikhet mellan hvad jag då anförde och hvad jag nu här anfört, så skall jag be att få hänvisa herr vice talmannen till hvad han själf yttrade vid samma tillfälle. Det står på sid. 37 i protokollet öfver samma dags förhandlingar. Herr vice talmannen sade då — jag skall icke läsa upp det — att man skulle frångå en viss princip, och den blef faktiskt frångången i och med detsamma att kammaren den gången fattade beslut i öfverensstämmelse med mitt yrkande.

Herr Persson i Tällberg: I olikhet med herr Branting hyser jag den uppfattningen, att herr Pantzarhielms förslag just skall komma att leda till det, som ingen af oss vill, nämligen en löneförhöjning för befälet. Jag tror för min del, att om vi nu slå in på denna väg och medgifva en förhöjd dagaflöning för underbefälet, skall det sedan blifva omöjligt att göra motstånd, då en begäran i samma syfte kommer från befälet. Ty befälet kan ju sedan med största fog komma och säga: hvarför skall underbefälet hafva en löneförmån, som vi sakna? Jag tror således, att, om vi nu bifalla herr Pantzerhielms förslag, följden endast blir den, att vi öppna vägen för en löneförhöjning åt officerarne. Herr Carl Persson har också med siffror visat, att det icke skulle blifva någon så synnerligen stor löneförhöjning för underbefälet, och att dessutom aflöningen skulle komma att verka ojämnt, så att missnöje säkerligen skulle uppstå. Jag tror icke, att kammaren skall kunna misstänka mig för att icke vilja tala för och verka för de mindre i samhället, men med den uppfattning jag har i denna fråga, kan jag ej finna annat än att ett bifall till herr Pantzarhielms förslag skulle leda till just motsatsen mot det vi vilja, och därför skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Österberg*, *Johansson* i Jönköping, *Persson* i Hult, *Andersson* i Baggböle, *Olofsson*, *Gustafsson* i Sjögesta, *Erikson* i Öfre Odensvi, *Ersson*, *Danielsson*, *Eriksson* i Bäck och *Karlsson* i Mo.

Herr Hedin: Det finnes otvifvelaktigt en bättre väg att gå, ehuru ingen satt den i fråga — och det ledsammaste är att Kungl. Maj:t icke beträdt den vägen — nämligen att höja underofficerarnes löner i procent lika mycket som vi förut höjt officerarnes löner. Om detta hade skett, då hade vi icke här i dag behöft bråka om denna dagaflöningsförhöjning till armén.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i moment a) och dels på afslag däråå och bifall i stället till det af herr Pantzarhielm under öfverläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statutskottets hemställan i mom. a) af sjätte punkten i utskottets förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit det af herr Pantzarhielm under öfverläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utföll med 148 ja mot 63 nej; och hade alltså utskottets hemställan bifallits.

Mom. b)

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 1—5 samt 7—12.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Angående anslaget till reservbefälet.

Kungl. Maj:t hade i punkten 13 under denna hufvudtitel föreslagit Riksdagen, att den till reservunderlöjtnant utgående ekiperingshjälpen måtte höjas från 500 till 700 kronor, samt att det i anslagets rubrik förekommande ordet »högst» måtte därifrån utgå.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställningar måtte af Riksdagens bifallas.

Vid punkten hade fogats reservation

af herrar vice talmannen *Pehrson*, *Persson* i Tällberg, *Sjö*, *Andersson* i Västra Nöbbelöf, *Persson* i Stallerhult, *Petersson* i Påboda, *Boström*, *Nylander*, *Odqvist*, *Olsson* i Fläsbro, *Emthén* och *Svensson* i Olseröd, hvilka föreslagit, att Kungl. Maj:ts förevarande framställningar icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet lämnades till

Angående anslaget till reservbefälet. (Forts.)

Herr Persson i Stallerhult, som yttrade: Samtlige ledamöter i utskottet från denna kammare hafva reserverat sig vid denna punkt och yrkat afslag å Kungl. Maj:ts framställning i denna sak, och jag skall nu, herr talman, be att här i kammaren få göra samma yrkande.

Kungl. Maj:t har föreslagit, att den till reservunderlöjtnant utgående så kallade ekiperingshjälpen skulle höjas från dess nuvarande belopp 500 kronor till 700 kronor. Såsom i den kungl. propositionen är angifvet, åtnjuter reservbefäl under tjenstgöring lön och dagaflöning i likhet med fast anställd personal af motsvarande grad, hvarvid lönen beräknas och utgår per dag med $^1/_{365}$ af årsbeloppet. Men dessutom har detta reservbefäl den förmånen att under förutsättning af viss fullgjord tjänstgöring efter uppnådda 55 års ålder erhålla en årlig pension af 300 kronor utan att därför betala någon afgift. Reservanterna hafva nu ansett, att man icke bör öka detta anslag till ekiperingshjälp, emedan man lefver i den förhoppningen, att uniformerna hädanefter icke komma att blifva dyrare, utan snarare billigare, just därför att man trott, att man skulle kunna vidtaga förenklingar i afseende på uniformerna.

Jag har endast velat säga detta för att motivera mitt yrkande om afslag å Kungl. Maj:ts framställning och utskottets hemställan och om bifall till reservanternas förslag.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Crusebjörn: Den anslagspost, om hvilken nu är fråga, är ju icke af någon stor betydelse. Själfva beloppet är visserligen obestämbart, då det beror på antalet af dem, som kunna vilja utbilda sig till reservofficerare, men då den ifrågasatta ökningen endast utgör 200 kronor för hvarje nyutnämnd sådan, torde icke summan i sin helhet spela så stor roll. Jag tror likväl, att denna fråga är ganska beaktansvärd. Saken är ju den, att då man icke har en längre värnpliktsutbildning under fredstid än den vår värnpliktslag ålägger, så är det mycket svårt att få personer, som, utan att eftersträfva att blifva fast anställda vid armén, ändock vilja underkasta sig en ganska betydligt förlängd utbildningstid för att blifva reservbefäl. Alla europeiska arméer måste basera sin fordran på befäl vid en mobilisering på ett så talrikt reservbefäl som möjligt, och i de stater, där värnpliktstiden är 2 eller flere år, är ju denna sak ganska lätt ordnad. Det är ju där alldeles naturligt, att många vilja underkasta sig ganska stora uppoffringar för att låta utbilda sig till reservbefäl och på detta sätt få fullgöra en del af sin värnplikt och sålunda äfven i händelse af mobilisering få tjänstgöra som befäl. Men frågan är synnerligen svårlöst, då utbildningstiden är så kort som hos oss, och därför måste man enligt min åsikt på allt möjligt sätt omhulda reservbefälsinstitutionen. Vid bestämmandet af reservbefälets utbildning har man ju gått så långt man kunnat och fordrat det minsta möjliga, men denna utbildning är likväl förenad med en ganska väsentlig tidsförlust för den enskilde, då han måste underkasta sig att vara borta utöfver den

Angående anslaget till reservbefälet. (Forts.)

tid, värnpliktslagen föreskrifver. Ungdomen tilltalas nog mången gång af att få blifva reservbefäl och på det sättet fullgöra sin värnplikt; men det är förenadt med kostnader, och det är naturligtvis fäderna, som se på den sidan af saken. Om man skall kunna få reservbefäl till ett antal, som något så när motsvarar behofvet, är det därför nödvändigt, att man så mycket som möjligt nedbringar de direkta omkostnaderna för dem, som vilja därtill utbilda sig. Det var från denna princip som man utgick, då man organiserade resvervofficersinstitutionen, och denna princip har äfven tillämpats vid uppgörandet af stat för reservofficerskursen, hvilken skulle förläggas till krigsskolan å Karlberg. Man har utgått från, att aspiranten under sin utbildning därstädes, icke skulle behöfva betala några afgifter, utan få både föda och kläder af staten.

För att än ytterligare kunna fullfölja denna princip är det som Kungl. Maj:t nu föreslagit, att den till reservunderlöjtnant utgående ekiperingshjälp måtte höjas från 500 kronor till 700 kronor. Att ett ekiperingsbidrag af 500 kronor är otillräckligt, torde en hvar kunna finna. Det är icke tänkbart eller möjligt för en officer att kunna ekipera sig för detta belopp. Ty det är icke endast uniform med vapen, som han måste anskaffa, utan äfven andra saker, såsom t. ex. kikare och revolver m. m. Jag vill här icke tala om kavallerireservofficeren, som äfven måste anskaffa hästmundering och under sin tjänstgöring hålla sig med tjänstehäst, ty till reservofficerare vid kavalleriet lära nog inga andra personer utbilda sig än sådana, som hafva enskild förmögenhet. Men hvad jag vill betona, är det orätta uti att i förevarande hänseende icke fullt tillgodose behofvet för det stora flertalet reservofficersaspiranter. Ty om hären skall kunna formeras på reservkompanier, reservbatterier och reservskvadroner, är det af största vikt, att befälet är så fulltaligt som möjligt. Det gäller därför att tillse, att de förmåner, som erbjudas reservofficerarne, blifva något så när drägliga, och i här föreliggande fall äro de icke tilltagna större, än som erfordras för officerens nödtorftiga behof. Hvad som går därutöfver, såsom till nöjen och dylikt, är icke ifrågasatt, att man skall tillgodose med statsmedel. Under sådana förhållanden torde det vara öfverenstämmande med reservofficersinstitutionens betydelse, att Riksdagen anvisar den föreslagna förhöjningen af anslaget till reservbefälet.

Nu hafva reservanterna såsom skäl mot den ifrågasatta förhöjningen anfört, att till följd af de ändringar i uniformernas utseende, för hvilka förberedande undersökningar och prof pågå, det vore sannolikt, att anskaffningskostnaden för uniform framdeles komme att ställa sig billigare nu. Det tror jag icke, ty det ena klädet blifver nog lika dyrt som det andra. Färgen betyder därvidlag ingenting. Och hvad beträffar ett utbyte af förgyllda knappar mot dylika af horn eller tyg, så spelar den saken ur kostnadssynpunkt ingen rol, hvaremot ett beläggande af den blanka sabelbaljan med läder kommer att öka sabelns kostnad. I öfrigt kan det naturligtvis icke göras några förenklingar, som kunna nedbringa kostnaderna i den fältutrustning, som officeren behöfver anskaffa sig i öfrigt.

Jag tror därför, att den föreslagna höjningen i anslaget till reservbefälet är väl behöflig och skall komma att bidraga till ett gynnsammare resultat än hittills i afseende å reservbefälets rekrytering.

Öfverläggningen var slutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner afslog kammaren utskottets hemställan och biföll i stället den af herr vice talmannen Pehrson med flere afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 14—16.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

Uti punkten 17 under denna hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att, med godkännande af de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för artilleri- och ingenjörhögskolan, höja anslaget till krigshögskolor, nu 68,725 kronor, med 17,785 kronor till 86,510 kronor. *Angående höjning af anslaget till krigshögskolor.*

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med godkännande af det vid statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 12 sistlidne januari fogade förslag till stat för artilleri- och ingenjörhögskolan (bil. 79 vid berörda statsrådsprotokoll), höja anslaget till krigshögskolor, nu 68,725 kronor, med 17,785 kronor till 86,510 kronor.

Vid punkten var fogad reservation af herrar vice talmannen *Pehrson*, *Persson* i Tällberg, *Sjö*, *Andersson* i Västra Nöbbelöf, *Persson* i Stallerhult, *Petersson* i Påboda, *Boström*, *Nylander*, *Odqvist*, *Olsson* i Fläsbro, *Emthén* och *Svensson* i Olseröd, hvilka föreslagit, att Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande framställning måtte af Riksdagen på det sätt bifallas, att Riksdagen, med godkännande af det vid detta utlåtande fogade förslag till stat för artilleri- och ingenjörhögskolan (bil. 3), höjde anslaget till krigshögskolor, nu 68,725 kronor, med 8,480 kronor till 77,205 kronor.

Sedan punkten föredragits, begärdes ordet af

Herr Petersson i Påboda, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Såsom herrarne behagade finna, ha samtlige ledamöter i statsutskottet från denna kammare reserverat sig mot utskottets hemställan i denna punkt. Utskottet föreslår nämligen en höjning af anslaget till krigshögskolor med 17,785 kronor, medan däremot reservanterna anse, att detsamma ej bör höjas med mera än 8,480 kronor. Skillnaden utgör således 9,305 kronor, och den härleder sig hufvudsakligen därifrån, att reservanterna icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om upprättandet af en ny öfverstelöjtnantsbeställning inom armén, för hvilken beställning aflöning skulle uppföras å artilleri- och

Angående höjning af anslaget till krigshögskolor. (Forts.)

ingenjörhögskolans stat och tillgodonjutas af skolans chef. Hittills har denne chef åtnjutit ett å skolans stat uppfördt arfvode å 1,500 kronor och dessutom lön på det regementes stat, hvilket han tillhört. Man har trott, att skolan fortfarande skulle kunna skötas af en chef mot dessa aflöningsförmåner.

Vidare beror den nämnda skillnaden i den af utskottet och reservanterna föreslagna höjningen dels därpå, att för en del lärare och repetitörer arfvodestillökningen begränsats med ett sammanlagdt belopp af 950 kronor, dels ock därpå, att reservanterna ansett, att den föreslagna ökningen till elevernas praktiska öfningar från 4,500 kronor till 11,000 kronor vore alltför stor och lämpligen borde kunna inskränkas därhän, att anslaget fördubblades och alltså uppfördes med 9,000 kronor.

Jag tillåter mig, herr talman, att i denna punkt hemställa om afslag å utskottets hemställan och bifall till reservanternas förslag.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Crusebjörn: Herr talman, mine herrar! Med anledning af den siste ärade talarens yttrande ber jag att få påpeka, att reservanterna enligt min mening handlat ganska inkonsekvent, då de nekat att bidraga till att aflöningen åt chefen för artilleri- och ingeniörhögskolan uppföres på skolans ordinarie stat. Vid organisationen af våra militärläroverk — krigshögskolan, krigsskolan, ridskolan och skjutskolan — har Riksdagen varit med om att tillse, att aflöningarne till cheferna för dessa skolor uppförts på skolornas stater och icke uppburits från vissa regementens stater, hvarigenom beställningar borttagits, som för dessa regementen varit behöfliga. Det är därför helt naturligt, att regeringen, när den nu ansett sig böra föreslå en omorganisation af artilleri- och ingeniörhögskolan och däraf påkallad förändrad stat, framlagt ett förslag, som står i öfverensstämmelse med den princip, som förut vunnit Riksdagens gillande, eller att lönen åt skolans chef uppföres å skolans stat.

Den post, hvarom här är fråga, ställer mycket stora anspråk på sin man. Innehafvaren däraf måste, för att på ett tillfredsställande sätt kunna sköta ett så viktigt läroverk som artilleri- och ingeniörhögskolan, besitta såväl stor militär skicklighet som äfven administrativ förmåga. Han kan naturligtvis under sådana förhållanden icke vara att finna annat än bland de militärer, som blifvit pröfvade på åtskilliga områden.

Den nuvarande chefens löneinkomster belöpa sig till 6,325 kronor och utgöras af, förutom arfvode å skolans stat, lön och dagaflöning såsom kapten af första klass på visst regementes stat. De af Kungl. Maj:t föreslagna löneförmånerna för chefen skulle komma att uppgå till: lön 4,500 kronor och dagaflöning 1,825 kronor eller tillhopa till samma belopp, hvartill nuvarande chefens inkomster uppgå, men uppföras på skolans stat. Men därjämte skulle han, i likhet med cheferna för krigshögskolan och krigsskolan, erhålla ersättning för 2 tjänstehästar. Enligt reservanternas förslag, hvilket bibehåller det, som för närvarande gäller, bibehåller chefen visserligen samma förmåner, under förutsättning att han fortfarande är kapten af första

klass. Men tjänstehästar saknar han. Den person, som skulle leda skolans praktiska öfningar, måste vara beriden. Han kan icke göra det annat än under denna förutsättning.

Angående höjning af anslaget till krigshögskolor. (Forts.)

Nu är det ju nästan alldeles gifvet, att för en person, som besitter sådana egenskaper, att han placeras såsom chef för artilleri- och ingeniörhögskolan, befordran på stat till högre grad icke kommer att uteblifva. Befordras han sålunda till major, får han i lön och dagaflöning 5,825 kronor samt därjämte enligt reservanternas förslag 1,500 kronor i arfvode eller tillhopa 7,325 kronor i löneinkomster. Dessutom får han i egenskap af major vid artilleriet, där han vanligen placeras, ersättning för 2 tjänstehästar med 1,500 kronor. Han skulle sålunda enligt reservanternas förslag få högst betydligt bättre löneinkomster, än han nu skulle få enligt Kungl. Maj:ts förslag

Det är detta arfvode af 1,500 kronor, som kommer till, och skulle man vilja befordra honom till öfverstelöjtnant med bibehållande af hans plats vid skolan, skulle hans inkomster stiga till 7,825 kronor och således vida öfver hvad han enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle erhålla. Detta föranledes af det särskilda arfvodet å 1,500 kronor, som är detsamma, i hvilken lönegrad han befinner sig. Häraf framgår huru lämpligt det är, att han innehar lön såsom chef på skolans stat. Denna lön blefve densamma, hvilken löneklass han än i öfrigt må tillhöra vid sitt regemente, därest han kvarstår vid detta. Jag kan således icke finna, att ett frångående af Kungl. Maj:ts förslag i detta afseende skulle från besparingssynpunkt på något sätt vara klokt.

Beträffande den andra af reservanterna föreslagna besparingen, så inskränker den sig till minskning af det begärda anslaget till lärarnes arfvoden med 950 kronor. Med hänsyn till ämnenas vikt hafva arfvodena förut blifvit satta till högre eller lägre belopp. Nu tillkommer en afsevärd förökning af det årliga antalet undervisningstimmar, och med hänsyn till den ökning af arbete som de särskilda lärarne sålunda fått vidkännas, har Kungl. Maj:t föreslagit ifrågavarande höjning af arfvoden. Efter hvilken grund åter utskottsreservanterna kommit till den af dem föreslagna mindre höjningen af arfvodena, har jag ej kunnat få klart för mig. Det ser ut som om reservanterna endast tillämpat den normen, att de 900 kronor, som inbesparats på två lärares arfvoden, må användas till förbättring af de andra lärarnes aflöning, men att dessa ej därutöfver skulle erhålla något. Fördelningen har därför blifvit ganska godtycklig

Hvad slutligen angår den tredje posten, som utskottsreservanterna velat nedpruta från 11,000 till 9,000 kronor, så afses härmed anslaget till de praktiska öfningarna. I föregående stat är detta anslag upptaget till 4,500 kronor. Att Kungl. Maj:t nu begär 11,000 kronor beror just på karaktären af den omorganisation, som läroverket skall undergå. Man skall nämligen inskränka de teoretiska studierna för att i stället i afsevärd grad öka de praktiska öfningarna Till grund för de gjorda kostnadsberäkningarna ligger ju en ganska detaljerad utredning. Vid sådant förhållande synas mig icke några synnerligen talande skäl kunna anföras till stöd för den ifrågasatta nedsättningen till 9,000 kronor.

Angående höjning af anslaget till krigshögskolor. (Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Jag skall be att få instämma i det yrkande, som framställts af herr Petersson i Påboda. Frågan gäller här egentligen, huruvida man skall inrätta en ny öfverstelöjtnantsbeställning. Detta är väl själfva hufvudfrågan. Därjämte tror jag, att det äfven något är en sparsamhetsfråga. En öfverstelöjtnantsbefattning kostar staten årligen 7,855 kronor. Bibehålla vi däremot den gamla anordningen och låta chefen vara anställd på ordinarie stat vid något regemente, blir kostnaden för staten endast 1,500 kronor. Skillnaden utgör alltså 6,355 kronor.

Sedan flera år tillbaka har ifrågavarande chefspost uppehållits af en kapten af första klassen, som åtnjuter löneförmåner såsom sådan vid sitt regemente. Blefve han nu befordrad till öfverstelöjtnant, skulle han i ett slag komma upp till 7,855 kronor, under det att han för närvarande har 6,860 kronor, arfvodet vid skolan inberäknadt.

Jag för min del liksom utskottsledamöterna från denna kammare har varit af den åsikten, att man icke kunde gå in på att på detta sätt skapa en ny öfverstelöjtnantsbeställning.

Beträffande öfriga nu ifrågakomna anslagsbelopp skiljer sig reservanternas förslag icke så mycket från Kungl. Maj:ts och utskottets. Det har föreslagits att införa undervisning i ett nytt ämne, därtill 400 kronor skulle räcka. Detta hafva äfven reservanterna tillstyrkt. Vidare har Kungl. Maj:t för införande af undervisning i ännu ett nytt ämne, nämligen ryska språket, begärt 1,800 kronor. Reservanterna hafva velat minska detta belopp med 50 kronor till 1,750 kronor för att betalningen per timme måtte blifva densamma som till flere öfriga lärare. Slutligen har Kungl. Maj:t föreslagit nedsättning af aflöningen för undervisningen i ett särskildt ämne med 900 kronor, och dessa 900 kronor hafva reservanterna fördelat på de öfriga ämnena i förhållande till den ökade tid, som hvarje ämne enligt det kungliga förslaget skulle erhålla. Beträffande undervisningen hafva vi således icke prutat något nämnvärdt.

Jag ber därför ännu en gång, herr talman, att få instämma i det yrkande, som framställts af herr Petersson i Påboda.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen i ärendet framställt propositioner, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll i stället den af herr vice talmannen Pehrson med flere afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 19.

Angående anslaget till militärläkares undervisning.

Uti punkten 19 under förevarande hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att höja anslaget till militärläkares undervisning, nu 6,350 kronor, med 1,650 kronor till 8,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl.

Maj:ts i ämnet gjorda framställning, höja anslaget till militärläkares undervisning, nu 6,350 kronor, med 1,650 kronor till 8,000 kronor.

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

Vid punkten hade fogats reservation af herrar vice talmannen *Pehrson*, *Persson* i Tällberg, *Sjö*, *Andersson* i Västra Nöbbelöf, *Persson* i Stallerhult, *Petersson* i Påboda, *Boström*, *Nylander*, *Odqvist*, *Olsson* i Fläsbro, *Emthén* och *Svensson* i Olseröd, hvilka föreslagit, att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om höjning af anslaget till militärläkares undervisning, i riksstaten för år 1904 uppföra detta anslag med oförändradt belopp, 6,350 kronor.

Punkten föredrogs, hvarefter ordet lämnades till

Herr Petersson i Påboda, som anförde: Herr talman! Mina herrar! Äfven med afseende å denna punkt förhåller det sig så, att utskottets ledamöter från denna kammare afgifvit en reservation med yrkande »att Riksdagen må, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om höjning af anslaget till militärläkares undervisning, i riksstaten för år 1904 uppföra detta anslag med oförändradt belopp, 6,350 kronor».

Äfven ifrågavarande framställning är en gengångare från föregående år. Den afslogs då med mycket stor majoritet af denna kammare och föll sedermera i den gemensamma voteringen. Emellertid har herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet funnit sig föranlåten att ånyo framlägga förslaget till pröfning af Riksdagen. Han motiverar detta till en början därmed, att medicinalstyrelsen i sin förnyade hemställan så sakrikt vederlagt de af statsutskottet och förslagets motståndare förra året anförda skäl mot ifrågavarande kurs, att han ansett sig böra förnya sin framställning. Därjämte anför han såsom skäl, att, äfven om man skulle fästa afseende vid den förra året med styrka framhållna åsikten att man borde taga värnpliktsöfningarna i anspråk för utbildningen af den speciella fackkunskapen i detta hänseende, provisoriska åtgärder i hvarje fall borde vidtagas. Det komme nämligen att åtgå längre eller kortare tid, innan de nya anordningarna kunde visa sig verksamma.

Med anledning häraf skall jag be att få fästa kammarens uppmärksamhet på beskaffenheten af den sakrika vederläggning, som medicinalstyrelsen förebragt. Medicinalstyrelsens argumentering återgifves å sidan 62 i utskottets betänkande. Förra året framhölls bland annat, att de unga läkareaspiranterna, derest de i något fall vore tveksamma i afseende å något militärmedicinskt spörsmål, kunde hänvända sig till de äldre, vid mötet närvarande läkarne. Härom säger nu medicinalstyrelsen, att vid flertalet infanteriregementen ombesörjes sjukvården och sjukvårdsundervisningen vid beväringsmötena af fältläkarestipendiater, men att betänkligheter måste uppstå mot denna undervisning, då den nyantagne stipendiaten ofta nog gjorde sin första bekantskap med den reglementerade sjukvårdsmaterielen vid samma tillfälle, då han skulle undervisa sjukvårdsmanskapet i dess användning.

Denna utsträckta användning af unga stipendiater som självständiga läkare vid rekrytskolorna — ofta endast medicine kandidater — har å andra sidan hos utskottet väckt betänkligheter och föranledt

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

utskottet att härom yttra sig, såsom å sidan 28 kan läsas. I punkten 9 angående stipendier för fältläkarekåren har utskottet gjort ett uttalande, hvarå det kan vara skäl att nu fästa kammarens uppmärksamhet, i synnerhet som kammaren nyss fattat beslut i öfverensstämmelse med detta uttalande. Utskottet säger där, att det vill »i sammanhang härmed framhålla önskvärdheten af att truppförbandens å stat upptagne läkare må i så stor utsträckning, som kan finnas lämplig och möjlig, anlitas vid tjänstgöringen, hvartill så mycket större anledning torde förefinnas, som deras aflöningsförmåner blifvit under de senaste åren afsevärdt förbättrade».

Jag är icke okunnig om att just i dessa dagar ett nytt reglemente för militärläkarnes tjänstgöring har blifvit utfärdadt, och i detta reglemente lämnas nu liksom förut militärläkarne på stat rättigheten att använda vikarie, dock under förbehåll att denna vikarie är legitimerad läkare eller medicine licenciat. I hvilken mån man där för öfrigt tagit hänsyn till det uttalande som utskottet därvidlag haft — ett uttalande, som Riksdagen, efter antagandet af utskottets hemställan i den berörda punkten, gjort till sitt eget — har jag mig icke fullt bekant. Att döma af hvad jag sett anföras i tidningarne, skulle det dock vara bataljonsläkarne medgifvet att använda vikarier vid rekrytmötena, blott de tjänstgöra hvart femte år. Är jag oriktigt underrättad, må så vara; jag har icke sett reglementet, utan har fått mina uppgifter ur tidningarne.

Emellertid, som sagdt, emot denna medicinalstyrelsens invändning kan man med skäl framhålla, att, sedan man höjt lönen så väsentligt som dock i fjol gjordes, man äfven för militärläkarne kan göra anspråk på att de i större utsträckning än nu sker tjänstgöra så väl vid rekrytskolorna som vid regementsmötena.

I afseende på det skäl, som förra året framhölls och som enligt mitt förmenande var ett mycket tungt vägande och starkt skäl för Riksdagen att då afslå framställningen om inrättandet af aspirantkurser, nämligen att man i sammanhang med fullgörandet af värnplikten skulle taga de medicine studerandena i anspråk och utbilda dem speciellt för att kunna tjänstgöra som läkare — mot det skälet, säger medicinalstyrelsen, »kunde invändas, att en stor del af dessa blifvande läkare vid tiden för sin värnpliktstjänstgöring ännu icke aflagt medikofilosofisk examen, och att de, som aflagt denna examen, med få undantag icke hunnit synnerligen långt med sina medicinska studier samt i hvarje fall vore i saknad af alla förutsättningar för att kunna med fördel sysselsättas med militär hälso- och sjukvård» o. s. v. Medicinalstyrelsen framhåller här, att den tanken icke gärna kan realiseras, ty dessa unga medicine studerande ha vid tiden för de föreslagna öfningarne ännu icke hunnit så långt på sin studiebana, att de äro mogna för undervisningen, att de med fördel kunna mottaga densamma, utan att de — för att använda ett vulgärt uttryck — äro för gröna. Nu kan man väl här vid lag med skäl fråga, är det icke möjligt att gifva dessa medicine studerande uppskof med repetitionsöfningarne, i all synnerhet som det med afseende på deras studier kunde vara mycket önskvärdt att de finge ett sådant uppskof, tills de aflagt medikofilosofisk eller medicine kandidat examen? I detta

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

syfte har också den medicinska fakulteten i Uppsala tagit saken om hand och ingått till Kungl. Maj:t med ansökan om att uppskof med repetitionsöfningarne måtte beviljas dem, tills de aflagt dessa examina och sålunda blifvit mer mogna och mottagliga för den speciella undervisningen i militärläkarefacket. Denna ansökan är, såvidt jag vet, remitterad till den s. k. universitetsexamenskommittén, som har afgifvit yttrande däröfver. Jag har icke sett detta yttrande, men efter hvad jag hört har kommittén tillstyrkt, att sådana uppskof beviljas. Således, det skäl som medicinalstyrelsen har anfört, synes mig vid detta förhållande förfalla.

Ett annat skäl, som i fjol framhölls med styrka — för öfrigt ett mycket viktigt skäl — var, att man med anordnande af en dylik aspirantkurs, som skulle blifva obligatorisk för alla bataljonsläkare, ytterligare skulle förlänga deras studietid. Man har länge klagat öfver att studietiden vid universiteten var öfverflödigt lång, framför allt för de medicine studerandena, och då fann man det icke skäligt att ännu mera förlänga den och försvåra möjligheten för dem att komma på egna fötter och få en tryggad existens. Det skälet står gifvetvis kvar, ty hur man än ordnar denna kurs, är det gifvet att den skall innebära icke oväsentlig tillökning i det arbete, som de redan förut hafva att utföra för att taga sina examina och erhålla befattningar.

Jag skall, efter hvad jag yttrat, be att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Innan jag lämnar ordet ifrån mig, skall jag dock be att få nämna ännu en sak, som jag glömt. Det är att herr statsrådet i sitt anförande till statsrådsprotokollet har sagt, att frågan borde ordnas åtminstone provisoriskt. Den enklaste konsekvensen af detta yttrande hade då naturligtvis varit, att detta anslag hade begärts och uppförts på extra stat, för så vidt man nämligen anser, att dessa provisoriska anordningar borde införas. Det gamla anslag, som förut fanns till repetitionskurser, anser herr statsrådet icke vidare behöfva utgå till de bataljonsläkare som nu finnas. De som icke genomgått kursen skulle kunna genomgå den med tillhjälp af det anslag, som redan finns och som gafs för år 1903 till den kurs som skall anordnas nu i höst. Sedan, då dessa kurser icke längre behöfvas, skulle icke heller anslaget behöfvas. Konsekvensen af detta hade varit, att man begärt 5,400 kronor på extra stat för att afvakta, om de kunde undvaras sedan de nya anordningarne blifvit vidtagna.

Herr talman! Jag ber ännu en gång att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Hedin: Herr talman! Ehuru den summa, som här är ifrågasatt, är mycket ringa och följaktligen utsikterna att få den af Andra Kammaren beviljad också äro mycket ringa i jämförelse med hvad förhållandet vore, om vi hade att göra med en million eller något sådant, skall jag likvisst, då jag varit i tillfälle att under loppet af flera dagar konstatera, att de särskildt sakkunniga lägga stor vikt vid detta anslag, tillåta mig anhålla, att Andra Kammaren ville bevilja detsamma.

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

Jag har under de senare dagarne i ett utförligt referat i de franska tidningarne följt en under fem dagar å rad fortsatt diskussion i franska senaten om sjukdomstillståndet och dödligheten inom franska arméen, och den diskussionen har i sanning varit ägnad att väcka allvarsamma tankar. Det var en diskussion, där man för öfrigt kunde för en gångs skull iakttaga, att alla voro ense om att söka åstadkomma de förbättringar som voro behöfliga och att ändtligen partiintressen icke spelade någon roll. Man erfor under denna debatt genom uppgifter af krigsministern, general André, att Frankrike, jämfördt med Tyskland, befunne sig i det läget att ha, om man tar de tyska förhållandena till norm, 800 militärläkare för litet i händelse af ett krig. Jag har då frågat, hur står det till hos oss i slikt fall, och fått från säkraste källa den uppgiften, att behofvet enligt fältutrustningslistorna utgör omkring 440, hvaremot svarar en tillgång af sammanräknadt 221, dels militärläkare på stat, dels fältläkarestipendiater, dels bataljonsläkare i reserven.

Nu kan man visserligen säga, att genom beviljande af detta anslag skulle man icke öka antalet eller minska denna numerära brist. Ja, det kan synas så, men i själfva verket gör man det så till vida som, enligt hvad öfverfältläkaren har försäkrat mig, om detta anslag beviljas, jämte alla militärläkare på stat, äfven fältläkarestipendiaterna och bataljonsläkarne i reserven då komma att erhålla den för militärtjänstgöringen nödiga utbildningen, och det gör då icke så alldeles litet till att minska det nuvarande behofvet. Att nu denna utbildning på förhand måtte vara af stor vikt, därom får man i allt fall ett starkt intryck vid läsningen af denna debatt i franska parlamentet. Jag kan af den i hvarje fall icke annat än draga den slutsatsen, att hvilken lärdom en läkare än må äga i sin vetenskap, hvilken öfning och rutin han än må äga i sin konst, blir dock, när han träder inför andra förhållanden än de sedvanliga, en specialisering behöflig af dessa insikter och denna habilitet, ity att läkarens uppgift är beroende i viss grad af de personers verksamhet och lefnadsvilkor, med hvilka han får att göra. När man såg anföras alla de nu framdragna bristerna i de franska kasernerna, måste man säga sig själf: hvem i guds namn kan veta detta, innan han sett och gjort iakttagelser däri, eller innan dessa iakttagelser blifvit samlade i den undervisning, som meddelas i en militärläkarekurs? Sålunda synes det mig alldeles gifvet, att denna särskilda militära utbildning är af största behof påkallad. Det är för resten lätt att visa äfven från andra synpunkter. När man finner af berättelserna om sjukvårdstjänstgöring under fälttjänstöfningarne i Södermanland och Närke under september månad år 1902, att en militär — en bataljonschef, tror jag, — hade gifvit befallning om inrättande af en förbandsplats blott 150 meter bakom eldlinjen och själf bakom sig hade en besatt, bevakad skyttegraf och att i följd häraf läkarne, när man fann hur belägenheten var, måste skicka bud och utverka tillstånd att flytta denna förbandsplats till annat håll, så säger man sig: detta är ju ingen skada med, när det sker under fredsöfningar, men hvad blir följden däraf, om det sker i krig? Militärläkaren måste därför ha den militära insikt, att han förstår sig på afståndsbedömning, och tillika att han kan något så när öfverskåda

och bedöma stridsläget, för att därefter kunna välja, såsom jag nyss tog till exempel, förbandsplats.

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

Detta bör vara undangjordt i den meningen under själfva utbildningstiden, att han fått sina ögon öppnade åt de särskilda håll, där något är att lära och iakttaga. Det är under studietiden han bör blifva väckt att se det, som ligger utanför utöfningen af läkareyrket i gemen. Och om detta, såsom jag tror, är tillräckligt skäl för att påyrka att man söker förbättra denna aspirantkurs, anser jag mig redan med dessa få ord ha gifvit tillräckliga skäl för att anhålla om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Wawrinsky i Saltsjöbaden: Herr talman! Det kan ju synas tämligen lönlöst att träda upp och yrka bifall till utskottets hemställan, då alla utskottsledamöterna från denna kammare reserverat sig mot densamma. Men efter den siste ärade talarens ord har förhoppningen att vinna något med ett sådant yrkande i någon mån ökats. Jag är för min del af den bestämda öfvertygelsen, att reservanterna misstagit sig i denna fråga och vid bedömandet af medicinalstyrelsens utlåtande utgått från felaktiga förutsättningar. Reservanterna förklara, att de för sin del anse, »att värnpliktsöfningarne må kunna tagas i anspråk för den speciella utbildningen till militärläkare af värnpliktige medicine studerande». Ja, det vore naturligtvis synnerligen förmånligt, om detta verkligen kunde ske, men så vidt jag kan förstå, finnes det icke någon möjlighet, att något sådant kan åstadkommas.

Jag vill då till en början nämna, att jag sökt taga reda på huru gamla de medicine studerandena i allmänhet äro, när de aflägga medicinisk-filosofisk examen. Detta är ju en förberedande examen, och när denna är aflagd af en student, har han därigenom ådagalagt kunskaper i fysik, kemi, botanik och zoologi, således ämnen, som icke beröra de medicinska studierna, utan endast utgöra en förberedelse till dessa studier. Jag fann vid dessa mina undersökningar, att endast omkring $^1/_5$ af de studerande aflagt denna förberedande examen vid tiden för sin värnpliktstjänstgöring, d. v. s. vid 21 års ålder.

Är det meningen, att dessa studerande skola undervisas i medicinska ämnen under värnpliktsöfningarna, så skall det snart visa sig vara omöjligt att med någon fördel bibringa dem sådan undervisning. Många af dem veta dessutom ej ens, om de någonsin komma att bli läkare, och komma därför ej att inskrifvas såsom medicine studerande. Men antag att, då de kommit till värnpliktsåren, de aflagt sin medicinsk-filosofiska examen och således räknas till medicinska fakulteten. Det är ju ändock alldeles uppenbart, att de likaväl äro på det stadiet, att de blott hunnit *börja* sina medicinska studier, och att de ännu ej nått den grad af medicinsk utbildning, att de kunna tillgodogöra sig den undervisning, hvarom här är fråga. Här har emellertid äfven sagts, att de medicine studerandena skulle kunna uppskjuta sina repetitionsöfningar till längre fram, då de skulle vara mera mogna och mottagtagliga för undervisningen. Ja, det vore utmärkt bra, om det kunde gå så, men jag betviflar starkt, att saken är möjlig att ordna på detta

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

sätt. Den unge medicine studeranden, som vid 21 à 22 års ålder inträdt på den medicinska banan, vet vid denna tidpunkt icke — jag känner det af egen erfarenhet — hvilken väg han skall välja, om han skall bli lasaretts- eller hospitals- eller provinsialläkare, eller om han skall egna sig åt enskild praktik. Det är först efter sedan han fullgjort sin sjukhustjänstgöring, som han kan bestämma sig för om han skall välja den ena eller den andra branschen. Således: en person, som skall börja sina repetitionsöfningar t. ex. vid 22 års ålder, skall då afgöra: bör jag begära uppskof med dem eller skall jag icke göra det? Jag är alldeles öfvertygad om att de allra flesta *icke* komma att begära uppskof, ty studierna längre fram äro sådana, att det blir för en medicine studerande till mycken stor olägenhet, om han skall fullgöra sina repetitionsöfningar, sedan dessa studier börjat. Det är däremot mycket lättare att under den första delen af studierna afbryta dessa för fullgörandet af dessa öfningar. Jag vet nog, att äfven andra meningar råda om den saken, men jag har dock själf den erfarenheten, att jag icke på några villkor skulle velat afbryta mina studier efter det jag aflagt medicine kandidatexamen, utan att jag då ville fortsätta dem, medan det inhämtade ännu var i färskt minne. Och jag är öfvertygad om att så resonnerar pluraliteten af de unga läkarne.

Äfven om jag tager miste i det fallet, så tror jag dock ej, att jag får orätt, om jag påstår, att det möter ett bestämdt hinder, ja, rent af är omöjligt att under värnpliktsöfningarna bibringa äfven mera försigkomma medicine studerande de kunskaper, som fordras för att bli ordinarie militärläkare. Jag vill nämna några exempel på hvad som verkligen kräfves af dem och hvad som alltså skulle kunna vinnas genom undervisningen vid en sådan aspirantkurs som af medicinalstyrelsen föreslagits. En af de största bristerna i det nuvarande systemet för utbildning af militärläkare är den, att sjukhusutbildningen icke är tillräcklig. En militärläkare behöfver ovilkorligen större sådan utbildning än en vanlig läkare, som endast utöfvar enskild praktik, och särskildt måste han ha mera sjukhusvana än läkare i allmänhet, detta så mycket mera som vi veta, att det är icke mindre än 80 à 90 militärläkare, som skola tjänstgöra å fält- och etappsjukhusen, där läkarne först och främst måste vara vana vid kirurgiska ingrepp och annan sjukhusbehandling.

Nu kan sägas, att om man får en dylik aspirantkurs, blir det väl ej stort bättre än det förut var. Jo, mina herrar, det blir högst betydligt bättre, ty för det första få dessa läkare sex månaders längre sjukhusutbildning än andra läkare, och vidare är att märka, att de hafva ett betydande material till sitt förfogande på garnisonssjukhuset, där ej mer än sex läkare tjänstgöra på en gång, under det att ofta mer än fyrtio läkare dela materialet på serafimerlasarettet. Aspiranterna få därför lägga hand vid och assistera vid operationer äfvensom själfva utföra sådana i mycket större omfattning, än de förut gjort, och därigenom vinna de naturligtvis i erfarenhet. Uppenbart är, att denna tjänstgöring omöjligen kan ersättas af den undervisning, som skulle ske under repetitionsöfningarne; lika litet kunna de så viktiga operationsöfningarna på lik, hvilka öfningar äro

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

alldeles nödvändiga för nutida kirurger, företagas under repetitionsöfningarne. Detta ligger i sakens natur.

Det finnes äfven ett annat arbete, som militärläkarne böra vara vana att utföra och som är af mycket stor vikt. De måste nämligen kunna säkert verkställa de undersökningar, som fordras för inskrifning af värnpliktige. En sådan besiktning och undersökning fordrar stor vana för att den skall verkställas på ett tillfredsställande sätt. Bästa beviset härför är, att enligt rapporter, som afgifvits till medicinalstyrelsen, kassationsprocenten visat sig förvånansvärdt olika inom skilda inskrifningsområden. Inom ett område var sålunda ett år denna siffra 47 procent, under det att samtidigt inom ett par närliggande områden 17 procent och 19 procent kasserades, naturligtvis beroende på de olika fordringar och den olika uppfattning, som de besiktigande läkarne hade. Hvad som måhända är ännu mer belysande i detta hänseende, är, att på ett och samma regemente kasserades ett år 10 procent mer än ett påföljande år, därför att det var olika läkare, som vid dessa tillfällen verkställde förrättningen. Ty man kan ju svårligen antaga, att de besiktigade voro olika beskaffade det ena och andra året, eller att inom det ena eller andra närliggande inskrifningsområdet människorna voro olika skapade, men ändock är kassationsprocenten så ofantligt varierande. Skälet måste ha varit att unga läkare med olika uppfattning utfört besiktningen. Och att unga läkare måste anlitas för dylika förrättningar, är gifvet, då det ej finnes tillräckligt antal ordinarie bataljonsläkare härför. Om nu dessa unga läkare enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle få genomgå en aspirantkurs under sex månader på garnisonssjukhuset, skulle de därigenom få en grundligare undervisning, huru de skulle gå till väga särskildt vid undersökningarna af de värnpliktige. Och vidare skulle de kunna få en mycket viktig praktisk utbildning på det sätt, att de finge biträda äldre, erfarna Stockholmsläkare på regementena vid beväringsinskrifningarna. Dessa pågå ungefär sex veckor hvarje år, och aspiranterna skulle under den tiden kunna assistera vid dessa besiktningar och därigenom få tillfälle att praktiskt öfva sig.

Jag vill ej alltför mycket fästa mig vid en annan sida af saken, nämligen behofvet för en militärläkare, som vid mobilisering blir skickad på ett fältsjukhus, eller sjukvårdskompani, att äga kännedom om den reglementerade sjukvårdsutrustningen vid dessa formationer. Denna kännedom kan han omöjligt förvärfva å mötesplatserna af det enkla skälet, att dessa utrustningar icke finnas där tillgängliga. Det kan se ut, som om detta vore en bisak, men har dock äfven sin betydelse.

Härtill kommer, hvad herr Hedin nyss påpekade, nämligen att den unge militärläkaren måste äga insikt i stridsläran, d. v. s. i taktikens grunder. Det har i det afseendet, såsom samme talare äfven antydde, gjorts så betydande misstag af unga militärläkare under förra årets fälttjänstöfningar, att det bevisat sig vara alldeles nödvändigt för dem att få någon undervisning äfven i det fallet. Och jag hemställer till herrarne, om de tro det vara möjligt att ställa så till, att läkarne finge en sådan undervisning under repetitionsöfningarne.

Slutligen vill jag nämna en liten bagatellsak, som äfven fordras för en militärläkare, i synnerhet om han kommer in på ett beridet

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

vapenslag. Här fordras nämligen, att han skall kunna rida, och detta fullt lika bra som en officer. Jag frågar då: huru skall en ung medicine studerande, som kommer ut på ett infanteriregemente för att fullgöra sina repetitionsöfningar, där kunna lära sig den konsten? På dessa regementen finnas ju ej några hästar för ändamålet. Mena reservanterna, att man skall använda apostlahästarne, så vore det åtminstone i stil med deras förslag i öfrigt att ordna militärläkarnes utbildning.

Den ärade utskottsledamot, som nyss hade ordet, framhöll med mycken styrka, att en aspirantkurs skulle taga så mycken tid för de studerande, och att det skulle öka studietiden. Jag kan dock ej förstå detta tal. Redan *nu* ha ju de unga läkare, som skola bli militärläkare, i allmänhet sex månaders tjänstgöring på garnisonssjukhuset, och de gå gerna igenom denna kurs — åtminstone var så fallet förr, då det aldrig var någon brist på studerande, som ville genomgå densamma. Om nu dessa unga läkare komma in på garnisonssjukhuset och där samtidigt genomgå den aspirantkurs, som är föreslagen, d. v. s. om de fullgöra den vanliga sjukhustjänstgöringen och samtidigt minska denna tjänstgöring med en eller annan timme om dagen, som de i stället skulle ägna åt de militära läkarestudier, som här äro föreslagna, kan jag ej förstå, huru detta skall kunna medföra någon ytterligare tidsspillan. Den unge läkaren har ju dessutom den fördelen, att han får räkna tjänsteår under den tid han går på garnisonssjukhuset, och samtidigt får han ökad utbildning i sjukhusvård och kirurgiska operationer, hvilket ju är att sätta mycket värde på.

Man brukar ju säga, att den som bär en trång sko bäst känner, hvar den klämmer, och jag tror därför, att det vore lämpligt att taga reda på hvad de personer, som det här är fråga om, nämligen militärläkarne, sjelfva tänka i den här saken. Önska de en sådan aspirantkurs eller önska de den ej? Det framhölls förra året i denna kammare, att det ej skulle bland dem råda en enhällig mening i denna sak. Jag tillåter mig därför meddela, att under fjolåret höll militärläkareföreningen ett allmänt möte i Malmö, hvarvid denna fråga upptogs till diskussion. Mötet beslöt då enhälligt utan den ringaste invändning, vare sig under diskussionen eller efteråt, att antaga följande resolution: »Svenska militärläkareföreningen anser såsom ett grundvillkor för en tidsenlig utveckling af militärläkareväsendet i vårt land, att en aspirantkurs för blifvande militärläkare varder anordnad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts nådiga proposition i ärendet till innevarande års Riksdag».

Så tala militärläkarne själfva.

Mine herrar, under sådana förhållanden kan jag icke fatta de skäl, som förmått kammarens utskottsledamöter att afgifva sin reservation. Då jag vidare icke kan finna, att storleken af den anslagssumma, 1,650 kronor, som det här gäller, kan gifva tillräcklig anledning att afslå en så nödvändig reform som den förevarande, och då jag slutligen vet, att denna anordning för läkarne själfva skulle vara af stor vikt och betydelse, icke blott för deras studier utan äfven för att de skola kunna trifvas med sitt arbete och icke behöfva

mötas af ständiga obehag, ja, till och med af åtlöje, såsom ofta händt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

Herr Ahlstrand: Af den fullständiga utredning, som föreligger i den kungliga propositionen, framgår, att alla fackmän och myndigheter uttalat sig enligt Kungl. Maj:ts förslag; och då därjämte utskottet anser det vara nödvändigt att snarast möjligt förvärfva åt vårt land en militärläkarekår, rustad för sitt ansvarsfulla värf, torde det icke vara skäl, att, såsom reservanterna tänkt, sammankoppla denna frågas lösning med en annan af mera omtvistad natur för att därigenom få till stånd ett uppskof på obestämd tid.

På grund häraf, och då det höjda anslaget afser ett så ringa belopp som 1,650 kronor, tager jag mig friheten yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition och utskottets hemställan.

Herr Bergström: Herr talman, mine herrar! Då denna fråga var före till behandling vid fjolårets riksdag, ställde jag mig för min del mycket tveksam till densamma. Men nu får jag säga, att, trots de uttalanden, som kommit från allmänna militärläkaremötet i Skåne, trots den utredning medicinalstyrelsen förebragt, trots herr statsrådets och chefens för landtförsvarsdepartementet yttrande till statsrådsprotokollet och trots hvad den ärade sakkunnige ledamoten af kammaren, som nyss hade ordet, här yttrat, så måste jag ställa mig på reservanternas ståndpunkt.

Det är nämligen så, mina herrar, att denna fråga i närvarande stund befinner sig i ett helt annat läge, än den befann sig i fjol; och jag tror den ärade representanten från Saltsjöbaden förbisett detta.

Han yttrade här i början af sitt anförande, att det icke fanns den minsta möjlighet för att värnpliktstiden skulle kunna användas för anordnandet af dylika aspirantkurser. Han framhöll nämligen, att vid tiden för värnplikten är den, som sysslar med medicinska studier, så ung och så litet långt hunnen i sina studier, att han icke med framgång kan genomgå aspirantkursen. Ja, men förhållandet är det, hvilket äfven den ärade talaren själf erinrade om, att medicinska fakulteten i Uppsala ingått med en framställning — och bakom sig har medicinska fakulteten i Uppsala de medicine studerandena — en framställning, som åsyftar, att senare delen af värnpliktstiden, repetitionsöfningarna, skall för medicine studerande — och icke allenast för dem, som skola bli militärläkare, utan för de medicine studerande i allmänhet — kunna skjutas fram ända till det år, då den värnpliktige fyller sitt 27 lefnadsår.

Och hvarför har medicinska fakulteten i Uppsala gjort denna framställning? Jo, det har medicinska fakulteten gjort af två skäl: *dels* därför att den velat tillgodose det nödvändiga behofvet för de medicine studerande, att under den tid de drifva sina medicinska studier vid högskolorna få drifva dem odeladt och utan afbrott, hvilket är af så ofantligt stor vikt för dem, ity att den medicinska lärokursen är så ofantligt lång i vårt land, *dels* ock för att bereda dem tillfälle att verkligen tillgodogöra sig den tid, som åtgår till repeti-

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

tionsöfningarna, i och för den specialundervisning för blifvande militärläkare, som kan vara erforderlig.

Nu yttrade den ärade talaren, som tillika är ledamot af medicinalstyrelsen, att han var öfvertygad om att de medicine studerandena i alla fall icke skulle vilja skjuta fram sina repetitionsöfningar någon längre tid. Detta uttalande af den ärade ledamoten måtte bero på, att han icke rätt tagit reda på denna sak. Ty förhållandet är naturligtvis det, att, om man skall kunna begränsa studietiden för de medicine studerandena, måste dessa bättre tillvarataga läsåret, och skall detta kunna ske, är det nödvändigt att de icke göra afbrott i september eller oktober, då deras praktiska öfningar taga sin början. Under sådana förhållanden kommer det att ligga i deras intresse att skjuta fram dessa repetitionsöfningar i bästa fall ända till dess de redan aflagt medicine licentiatexamen eller kommit så långt fram på denna som möjligt, allra helst så långt, att de passerat de praktiska öfningarna och således icke drabbas af dessa svårigheter i sina studier.

När så är, synes det mig vara mycket möjligt och mycket lämpligt att anordna denna undervisning, denna specialundervisning för militärläkare, i samband med dessa repetitionsöfningar. Och jag kan icke tänka mig annat, än att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet för sin del kommer att ställa sig mycket välvillig mot denna framställning ifrån medicinska fakulteten i Upsala, hvilken, såsom redan blifvit antydt, tillstyrkts af den kommitté, till hvilken herr statsrådet öfverlämnat densamma.

Nu syntes den ärade ledamot af kammaren, med hvars yttrande jag mest sysselsatt mig, förutsätta, att de medicine studerandena skulle fullgöra sina repetitionsöfningar på skilda ställen i landet. Jag kan icke tänka mig, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet kommer att ordna det så, utan jag föreställer mig tvärtom, att han kommer att söka sammanföra samtliga dessa medicine studerande lämpligtvis på ett enda ställe, t. ex. vid den trängkår, som är förlagd här i Stockholm, och då kunna de naturligtvis, i den mån det behöfves, tillgodogöra sig undervisningen äfven vid garnisonssjukhuset. Att den militärläkareundervisning, de kunna få vid denna kår, skall kunna bli så fullständig och så god, som den militärläkareundervisning, som för närvarande meddelas, och mot hvilken åtskilliga anmärkningar framställts, därom är jag för min del alldeles öfvertygad.

Nu yttrade samme ärade talare, att vi naturligtvis borde fästa oss vid hvad läkarne själfva, och speciellt militärläkarne, tänka i denna sak.

Jag har själf talat vid en läkare, som är mycket intresserad för en god lösning af denna fråga, och han ansåg, att det skulle ligga en fara däri, om vi låste oss fast vid det förslag, som nu blifvit framlagdt af herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, men hvilket icke blifvit utarbetadt på grundvalen af frågans nuvarande och sannolikt blifvande läge.

Denna fråga har nämligen en mycket stor och en mycket viktig sida, som jag tror, att herrarne icke tillräckligt beaktat. Det gäller nämligen här icke allenast utbildningen af våra speciella militärläkare

utan framför allt, i händelse af krigsfara, om vårt land skulle bli utsatt för olyckan att få krig, att bakom denna stam af militärläkare ha en duglig reservläkarekår, och för detta ändamål är det af allra största vikt att gifva dessa militärreservläkare i hufvudsak samma grundutbildning som våra militärläkare. Och i fall det sedermera skulle behöfvas något litet plus för dessa sistnämnda läkare, torde det lätteligen kunna åvägabringas.

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

Jag tror sålunda, med allt beaktande af hvad min ärade kamrat, herr Hedin här yttrade, att det är bättre att söka vinna vårt mål genom att skjuta fram denna fråga till ett kommande år, då herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, som själf har antydt att det här endast vore fråga om ett provisorium, skulle, därest det visade sig, att man icke med nuvarande material kunde tillgodose behofvet af rekrytering utaf militärläkarekåren, kunna komma in med ett förslag, som afhjälpte olägenheterna under öfvergångstiden, en sex à sju år framåt, och då lämpligtvis på ett sätt, som antydts af en ledamot af statsutskottet, nämligen genom beviljande af det *extra* anslag som härför kunde erfordras.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herrar *Starbäck* och *Zetterstrand* instämde häruti.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! I likhet med den näst föregående talaren skall jag också be att få konstatera, att frågan nu ligger icke så litet annorlunda, än hvad den gjorde vid förra riksdagen. Och det som jag anser vara väsentligt i detta afseende är, att utskottet uttalat, att det håller före, »att det bör tagas under öfvervägande, i hvad mån möjligen repetitionsöfningarna må kunna tagas i anspråk för den speciella utbildningen till militärläkare af värnpliktige medicine studerande».

Detta är en synpunkt som jag och många andra här i kammaren tillåto oss att framhålla i fjol, och jag är glad, att den synpunkten vunnit beaktande.

Utskottet har alltså betraktat detta anslag bara såsom ett provisorium. Det har ock i strid mot hvad herr Wawrinsky anförde tänkt sig möjligheten att kunna göra repetitionsöfningarna för våra medicine studerande till kurser för deras utbildning såsom militärläkare.

Att tala om anslagsbeloppet här tjänar till ingenting. Det var icke heller i fjol fråga om anslagsbeloppet, det inverkade icke ett tecken på frågans utgång. Om Kungl. Maj:t sasom då begär 5,400 kronor eller såsom nu begär 1,650 kronor, så går det på ett ut. Men det är en annan penningefråga, som för mig är af mycket större betydelse, och det är den kostnad, som skulle ålaggas de medicine studerande. Denna kostnadsfråga rör sig om en helt annan summa än 5,400 eller 1,650 kronor.

Vid förra årets riksdag framhöll nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i Första Kammaren denna synpunkt på ett mycket kraftigt sätt. Han ifrågasatte, om det med afseende på läkarnes redan nu långa kurs vore lämpligt att för en stor mängd

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

läkare inskjuta ytterligare en sex månaders kurs efter medicine kandidatexamen och före licentiatexamen, en kurs, som enligt hvad af utlåtandet framginge, skulle anordnas såsom en verklig skola. — Den skulle ega karaktären af en verklig skolundervisning med tillhörande förhör och uppvisningar i anbefallda kunskapsämnen — och sedan skulle den afslutas med en examen inför en examenskommission med censorer, där betyg skulle afgifvas i hvarje ämne. Detta vore i själfva verket att för ett stort antal läkare tillägga en ny examen och vore till och med betänkligare än så. Det innebure nämligen ett afbrytande af deras medicinska studietid och medförde, att de komme ifrån sina egentliga fackstudier, hvilket kunde vålla en tidsförlust af mycket mera än sex månader, kanske flera gånger den tiden.»

Det är också orimligt att med en sådan kurs på sex månader öka den redan långa studietiden för våra medicine studerande, så mycket mer som deras studietid hos oss är vida längre än i något annat land, så vidt jag vet. För resten behöfva vi väl icke beträffande våra militära förhållanden i hvarje fall rätta oss efter utländska mönster.

En annan ledamot af Första Kammaren uttalade sig också vid samma tillfälle om denna sak, nämligen doktor Nyström, och han sade bland annat: »då alla läkare redan äro betungade med så lång studietid, måste man söka ställa så till, att värnpliktsåret kan användas för deras utbildning såsom militärläkare, för deras eventuella tjänstgöring inom läkarevården i försvarets tjänst.»

Hvartill skola väl våra medicine studerande komma att användas i händelse af krig? Jo, de komma naturligtvis att användas såsom läkare. Icke kommer man att sätta geväret i hand på någon enda af dem. Men då synes det mig också rimligt, att de under värnpliktstiden utbildas till hvad de skola vara i krigstid och icke till hvad de icke skola vara, och att man därför bör använda en väsentlig del af deras exercistid just till att utbilda dem såsom läkare i fält.

Medicinalstyrelsen har, enligt hvad af utskottets betänkande framgår, sökt vederlägga det som i fjol sades här i kammaren i denna fråga. Och statsrådet har funnit, att denna vederläggning är mycket saklig och grundlig. Jag för min del får säga, att jag ej kunnat finna ens en tillstymmelse till verklig vederläggning i medicinalstyrelsens utlåtande. Det är här icke fråga om, såsom medicinalstyrelsen synes vilja låta påskina, att man icke skulle vilja bereda dessa läkare tillfälle till utbildning. Det är icke heller så, som den ärade talaren från Saltsjöbaden sade, att vi icke skulle anse det beklagligt, om våra militärläkare, när de började sin tjänstgöring, skulle ställas inför uppgifter, som de icke förstode, och åsamka sig åtlöje. Nej, det är visserligen vår mening att bereda dem utbildning. Men frågan är: behöfs för detta ändamål en sex månaders kurs vid garnisonssjukhuset? Behöfs ett sådant förökande af studietidens längd? Vi svara nej.

Medicinalstyrelsen har, såsom herrarne se på sidan 59 i betänkandet, uppgifvit, hvilka läroämnen det är, som skola komma i fråga i aspirantkursen. De äro sammanfattade i sex särskilda punkter. Huru lång tid skall nu undervisningen i dessa ämnen upptaga? Jo, Kungl. Maj:t har i sin proposition i ämnet till fjorårets Riksdag beräknat, att 1:o

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

punkten: militär hälsovårdslära m. m. skulle upptaga 30 timmar, 2:o punkten: metoderna för besiktning af volontärer m. m. 30 timmar, 3:o punkten: medicinallagfarenhet m. m. 20 timmar, 4:o punkten: sanitetstjänst m. m. 50 timmar och 5:e punkten: kännedom om den reglementerade sjukvårdsmaterielen m. m. 10 timmar, summa 140 timmar. Skulle nu våra medicine studerande behöfva en sex månaders kurs vid garnisonssjukhuset för att lära sig detta, som är beräknadt taga en tid af 140 undervisningstimmar? Skall det icke vara möjligt att under 240 värnpliktsdagar meddela de medicine studerandena dessa 140 timmars undervisning i berörda ämnen, medan man meddelar den öfriga beväringen allehanda öfningar i räkning, skrifning och annat sådant? För öfrigt är åtskilligt af det, som denna förteckning upptager, af den beskaffenhet, att våra medicine studerande lära sig det under de vanliga läkarekurserna vid universitetet.

I fjol anmärktes mot Kungl. Maj:ts proposition, att regementsläkare och bataljonsläkare visserligen kunde meddela de medicine studerandena under exercistiden denna undervisning. Medicinalstyrelsen svarar nu, att de, som i fjol talade så, hade förbisett, att regementsläkare och bataljonsläkare icke voro närvarande hvarken vid beväringsrekrytmötena eller vid beväringsinskrifningarna; vid de flesta mötesplatser besörjdes läkarevården af fältläkarestipendiater.

Ja, ändra detta då! Jag tycker, att det är ofantligt enkelt att ändra det. Och det måtte vara ofantligt mycket mindre betydande i ekonomiskt afseende än den kostnad, som de medicine studerandena skulle ådraga sig genom denna sex månaders kurs. Och när militärläkarnes löner nyligen blifvit så väsentligt förbättrade, torde man kunna begära det af dem.

Nu har medicinalstyrelsen också sagt, att det icke är tyngre för de medicine studerande att genomgå en sex månaders kurs vid garnisonssjukhuset än att tjänstgöra såsom underläkare vid lasarett. Ja, det är dock den väsentliga skillnaden, att när de tjänstgöra såsom underläkare vid lasarett, så sker det på grund af egen ansökan. Det är icke någon kompetensfordran. Men här skulle det blifva en kompetensfordran för de blifvande militärläkarne.

Det har vidare anförts, att det allmänna militärläkaremötet i Malmö år 1902 uttalat sig för denna kurs. Och däruti gifver jag mötet rätt, att det bör blifva bättre ställdt med militärläkarnes utbildning, än för närvarande är fallet. Men när man gjort ett stort nummer af mötets uttalande om kursen, så ber jag att få påpeka, att vid svenska militärläkareföreningens årsmöte här i Stockholm år 1900 diskuterades just ett likartadt förslag och mötte därvid väldig opposition af trenne regementsläkare. Resultatet blef, att ordföranden såsom slutord yttrade: »Huru innehållsrik diskussionen än i flera afseenden varit, tror jag för min del, att det icke är skäl att på grund däraf fatta något bestämdt beslut, utan låta meningsutbytet utgöra svar på den framställda frågan.»

Så förhöll det sig med enigheten där, hvarest det fanns läkare, som hade mod att opponera mot den kraftiga vilja, som med dunderslag ville kommendera mötet. En af nämnda regementsläkare sade bland annat: »Finnes då verkligen någon möjlighet eller ens sanno-

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

likhet, att dessa löner skola kunna vara tillräckliga för att den unge sanitetsofficeren *efter en tioårig läkareutbildning, en ettårig värnplikt och en sex månaders aspirantkurs* skall kunna betala sina studieskulder och dessutom anständigt försörja sig och sin familj?» Och han trodde, att hvar och en måste besvara den frågan nekande.

Under sådana förhållanden, som för närvarande råda i vårt land, när man måste vara betänkt på att inskränka studiekurserna, är det orimligt att komma med förslag till ökning på det här sättet. Våra studerande blifva totalt utarbetade vid universitetet, och deras studier lämna på långt när icke den frukt, som de skulle kunna, därför att det blir nödvändigt för studenterna att pluggläsa natt och dag, taga kollegier och plugga. Man säger, att de icke böra plugga. Men de rent af tvingas därtill, ty de kunna ju icke stanna vid universitetet, tills de blifva gråhårsmän. För resten lefva flertalet studenter på att göra skulder. En del ha det så dåligt ställdt, att de rent af drunkna i skulder. Krediten tager en gång slut. Och därför måste de söka att så snart som möjligt komma ifrån universitetet. Genom detta pluggande taga de ofta skada till sin hälsa, och när de utarbetade dö en för tidig död, så återstår måhända ingenting annat för deras efterlefvande än att göra urarfva konkurs.

Herr talman! Jag skall icke tveka att på det allra kraftigaste yrka bifall till reservanternas förslag. Och jag tror icke, att jag därigenom gör militärläkarnes utbildning den allra ringaste skada.

Med herr Waldenström förenade sig herrar *Anderson* i Hasselbol, *Lundell*, *Hultkrantz* och *Hammarström*.

Herr Jönsson i Färeköp: Under denna diskussion har jag kommit att erinra mig ett samtal, som jag en gång hade med en läkare, hvilken varit med i det sista grekisk-turkiska kriget. Han förklarade, att de svenska läkare, som deltogo däri, voro fullkomligt jämnställda med de utländska läkarne, ja, han vågade till och med påstå, att de öfverträffade desse, hvad läkareskickligheten angick. Att de äfven vunno erkännande, bevisa de grekiska ordnar, som tilldelades dem. Samma läkare yttrade, att han ansåg utbildningskursen för läkare vara både för dyrbar och tidsödande och mindre ändamålsenlig. Däremot höll han före, att de utländske militärläkarne möjligen i ett afseende lågo öfver sina svenska kolleger, nämligen i förmåga att bedöma den rent tekniska sidan af krigskonsten, att t. ex. förutse, hvar efter ett slag ambulansen lämpligen borde placeras o. s. v. Och detta vore af vikt, ty ofta nog kunde det ställa sig svårt att efter en drabbning erhålla erforderliga upplysningar af befälet.

På grund af hvad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wawrinsky i Saltsjöbaden: Herr talman! Då jag började mitt förra anförande, nämnde jag, att jag hyste föga hopp om att kunna öfvertyga kammaren om det berättigade i Kongl. Maj:ts förslag, och jag finner nu, att denna min förmodan ej var oriktig.

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

Här har af herr Bergström, trots allt hvad jag nyss därom yttrade, fortfarande påståtts, att de unge medicine studerande skulle kunna på repetitionsöfningarna inhämta erforderlig kunskap i sådana ämnen, som kunna af dem fordras såsom militärläkare. Det är ju mycket riktigt, när det endast gäller de unga kandidater och licentiater, hvilka vid mobilisering skola tjänstgöra såsom militärläkare. Men jag frågar: hvem skall undervisa dessa värnpliktige medicinare? Den, som skall göra detta, måste väl själf hafva nödig kännedom om de ämnen, hvari han skall undervisa, och ega någon större insikt i läroämnet än lärjungarna.

Jag ber att endast få påpeka, att till och med en vice korporal måste genomgå en särskild kurs för att anses kompetent att undervisa sina underordnade. Men en militärläkare, han skulle icke behöfva någon särskild utbildning för att blifva mogen för sitt kall såsom instruktör!

Det är mycket riktigt, att hvarje läkare bör användas i sitt yrke under värnpliktstiden. Det fordras ju ofantligt många läkare vid en mobilisering och därför böra de medicine studerandena få en lämplig utbildning under sin värnplikstid. Det har jag ingenting emot. Men de läkare, som skola tjänstgöra på de militära sjukhusen och vid sjukvårdskompanierna, som sålunda skola vara de ledande, de behöfva dock erhålla en *mera omfattande* utbildning.

Mot herr Waldenström skall jag icke säga många ord. Jag vill endast påpeka, att hans påstående, att man vid svenska militärläkareföreningens årsmöte i Stockholm år 1900 skulle hafva uttalat sig i denna fråga, måste bero på något misstag. Jag var närvarande från början till slut, och jag kan försäkra, att den frågan icke ens var på tal annat än såsom en fullständig bisak för den då förda diskussionen. Det var nämligen frågan om militärläkarekårens ombildande till en sanitetskår enligt norskt mönster, hvarom diskussionen rörde sig, men visst icke om den nu föreslagna aspirantkursen.

Vidare påstod herr Waldenström helt frankt, att en lasarettsläkare icke skulle behöfva tjänstgöra på lasarett för att blifva kompetent till dylik befattning. Herr Waldenström måtte läsa författningar på ett märkvärdigt sätt. Ty i lasarettsstadgan står dock uttryckligen, att en lasarettsläkare måste ha tjänstgjort minst 1 år å lasarett, innan han blir kompetent att utnämnas till sådan tjänst.

För öfrigt ber jag få framhålla, att jag fortfarande håller på den meningen, att Riksdagen skulle göra våra militärläkare en stor tjänst, om den beviljade det af Kungl. Maj:t begärda anslaget i denna punkt, och därigenom sätta dem i stånd att fullgöra det arbete, som staten fordrar af dem. Det är ju orimligt att begära, det en läkare skall vara skyldig åtaga sig något, som han icke är kompetent att utföra.

Jag hemställer fortfarande, herr talman, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman, mina herrar! Jag måste säga, att trots de vältaliga anföranden, som här hållits till förmån för reservanternas förslag, jag icke kunnat finna mig öfvertygad, att detsamma af denna kammare bör bifallas.

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

Det är här, såsom hvar man torde finna, icke hufvudsakligen fråga om anslagsbeloppets storlek, ty kostnaden är jämförelsevis obetydlig, utan kärnpunkten är, huruvida en tidsenlig omorganisation skall äga rum af utbildningen af militärläkare. Alla fackmän hafva uttalat sig för behöfligheten och lämpligheten af en sådan omorganisation, och det är påpekadt, huru ytterst viktig militärläkareinstitutionen är för vårt härväsen. Hvad beträffar de invändningar, som gjorts ur den synpunken, att denna utbildning bör förläggas till värnpliktstiden för de medicine studerandena, kan jag ej finna annat, än att frågan icke kan lösas på det sättet på ännu rätt många år. Och jag tror, att äfven om frågan kan lösas på det sättet, så finnes ändå skäl att bifalla Kungl. Maj:t förslag med hänsyn till den tid, som kan komma att förflyta, innan man löst frågan på det sättet, att man förlagt militärläkareutbildningen till de medicine studerandes värnpliktstjänstgöring.

Dessutom tror jag också, att äfven om de värnpliktige medicine studerandena kunna under sin värnpliktstid utbildas till militärläkare, är behofvet af skicklige militärläkare så stort, att det alldeles icke är ur vägen att utom den undervisning, som dessa medicine studerande få under sin värnpliktstid, äfven den anspirantkurs, som här är fråga om att inrätta, existerar bredvid den utbildning, som de medicine studerande kunna komma att få. I alla händelser finner jag, som sagdt, behofvet af denna kurs konstateradt för de år, som komma att förflyta, innan tillräckligt antal värnpliktige medicine studerandena hunnit under sin värnpliktstjänstgöring utbildas till militärläkare, således till dess tillgång på på detta sätt utbildade militärläkare kommer att finnas.

På grund af dessa förhållanden, och då anslagsbeloppet här icke spelar någon roll, utan hufvudfrågan är den, om Andra Kammaren vill bifalla inrättandet af en af alla sakkunnige förordad, behöflig utbildningskurs för militärläkare, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till hvad utskottet föreslagit.

Herr Vahlquist: Herr talman, mina herrar! Jag har egentligen inga nya skäl att tillägga till förmån för Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga utöfver de många, som med kraft och framgång framlagts af föregående talare. Jag har uppträdt endast för att rätta ett vilseledande uttalande. Det har nämligen sagts, att denna aspirantkurs för medicine studerande skulle öka läkarekursen med icke mindre än 6 månader. Det låter ju nästan ohyggligt, men så är verkligen *icke* förhållandet. Herrarne veta kanske, att här vid garnisonssjukhuset finnas 6 så kallade underläkare. Dessa tillsättas på halfår. Det blir sålunda 12 läkare om året, 6 för hvarje halfår. Nu är meningen, att samtidigt med denna underläkarebefattning skulle undervisning lämnas och aspirantkursen genomgås. Det blir icke detsamma som att öka studietiden med 6 månader. För öfrigt minnas herrarne, att vi förra året höjde lönevillkoren för dessa underläkare, som förut hade 45 kronor i månaden utom fri bostad, vedbrand och ljus, till dubbla beloppet eller 90 kronor. Jag säger ännu en gång, att det icke är fråga om att förlänga studietiden för dessa medicine studerande

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

med 6 månader, därför att man under dessa 6 månader låter dem använda ungefär en timme om dagen för att göra sig kompetenta för sitt blifvande kall som militärläkare.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hedin: Jag har begärt ordet endast för att modifiera mitt förut framställda yrkande på det sättet, att jag anhåller, att kammaren måtte bevilja det af Kungl. Maj:t begärda anslaget på extra stat för det år, hvars budget nu regleras. Genom att icke uppföra anslaget på ordinarie stat vet då kammaren med sig, att den icke lagt hinder i vägen för den nya, märkvärdiga, omfattande omorganisationen — om hvilken vi ännu icke veta någonting.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt yrkande och instämmer med herr Hedin.

Herr Vahlquist: Herr talman! Med anledning af herr Hedins senaste anförande skall jag be att få återtaga mitt yrkande och instämma i hans förslag.

Herr Wawrinsky i Saltsjöbaden: Äfven jag, herr talman, återtager mitt yrkande och instämmer med herr Hedin.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Här har framhållits den stora faran för vårt härväsen, i händelse man icke skulle skaffa herrar militärläkare den undervisning, som här är ifrågasatt. Jag vill hemställa, om det verkligen kan ligga någon fara i herrar reservanters yrkande och förslag. Reservanterna vilja icke borttaga den skola, som redan finnes, utan den skall bibehållas oförändrad. Således kan man icke tala om någon fara, hvari armén skulle sväfva genom bifall till reservanternas förslag.

Skillnaden mellan nu gällande bestämmelser och utskottets är endast den, att enligt det förra denna kurs är förlagd till *tjänstetiden*, under det att den enligt utskottets förslag förlägges till *studietiden*. Nu kan en medicine licentiat söka och erhålla bataljonsläkarebefattning utan att dessförinnan genomgå denna kurs, men han får genomgå den, sedan han fått befattningen. Enligt utskottets förslag åter är detta icke möjligt. Detta är hela skillnaden.

Jag undrar visst icke på att herrar läkare samtlige icke tycka om den nuvarande anordningen, ty man kan ju lätt förstå, att de skola känna sig något generade af att behöfva gå i skola, sedan de redan blifvit utnämnda till militärläkare. Därför får man icke undra på att läkarne hålla på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

I den kungl. propositionen framhålles, att för närvarande finnas 17 bataljonsläkare, som icke genomgått den nu existerande kursen, men jämför man denna uppgift med statskalendern, finner man, att det större antalet af dessa äro utnämnda 1902. Det kan således icke dröja länge, innan hvar och en af dem genomgått den nu förefintliga kursen. Man har tänkt sig, att detta skulle kunna gå för sig i

Angående anslaget till militärläkares undervisning. (Forts.)

höst för 12 stycken, och då hade man en fast anställd militärläkarekår, utbildad på det sätt, som för närvarande gäller.

Kammaren har för en kort stund sedan bifallit punkten 9:o och höjt fältläkarestipendiaternas antal med två af hvardera klassen. Jämför man emellertid medicinalstyrelsens motivering för framställningen i punkt 9:o med dess motivering för den nu föredragna punkten, kan man icke finna annat, än att dessa motiveringar äro motsägande mot hvarandra, ty det finnes icke antydt, att dessa stipendiater skola genomgå denna kurs, innan de blifva antagna som stipendiater, eller att detta utgör kompetens till befattningen. Dessa stipendiater äro i allmänhet medicine kandidater, då de antagas till stipendiater; samtliga stipendiater, som antogos år 1902, vore medicine kandidater. Det är således nu icke fråga om att dessa kandidater, innan de få bli stipendiater, skulle genomgå denna kurs, så att detta skulle blifva kompetensvillkor för sökande till fältläkarestipendium. Hade så varit förhållandet, hade medicinalstyrelsen haft rätt, men det har ej varit ifrågasatt, såvidt jag kan läsa. Hvilka skola då söka dylika stipendier? Jo, endast sådana medicine licentiater, som ämna söka anställning som fast anställde, icke andre. Vet man då, att tillströmningen skulle bli så stor? Nu söker hvar och en, som är meriterad till bataljonsläkarebefattning. Får han den, har han skyldighet att såsom bataljonsläkare genomgå den stadgade kursen. Hädanefter skulle han hafva att först genomgå denna kurs och därmed öka på studietiden, och sedan skulle han kunna söka bataljonsläkaretjänst, ty först då vore han kompetent. Jag anser således, att det är omöjligt att gå med på utskottets förslag för den, som icke vill förlänga den redan nu långa studietiden.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på hvart och ett af de framställda yrkandena, nämligen 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det af herr Hedin under öfverläggningen framställda yrkandet och 3:o) afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den af herr vice talmannen Pehrson med flere afgifna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen sistnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits det under 2:o) upptagna yrkandet, nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i nittonde punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 5, bifaller den af herr vice talmannen Pehrson med flere afgifna, vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Hedin under öfverläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utvisade 127 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Punkten 20.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m.

Uti punkten 21 under denna hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att öka anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m., nu 1,563,980 kronor, med 496,512 kronor till 2,060,492 kronor.

Uti en inom Riksdagens Första Kammare väckt, till statsutskottet hänvisad motion, n:o 32, hade herr *P. M. Söderberg* hemställt, att Riksdagen måtte besluta en aflöning till de värnpliktige af 50 öre per dag under både rekrytutbildningen och repetitionsöfningarne, att utbetalas en gång i månaden under öfningstiden.

Uti fyra inom Andra Kammaren väckta motioner hade nedannämnde motionärer angående dagaflöningen åt de värnpliktige under öfningstiden framställt nedan omförmälda förslag.

Herr *A. Magnusson* i Salstad hade uti motionen n:o 16 hemställt, att Riksdagen behagade besluta, att dagaflöningen till de värnpliktige bestämdes till 50 öre per dag såväl under rekrytskolan som under repetitionsöfningarna och oafkortad utbetalas månatligen under öfningstiden.

Herr *C. E. Johansson* i Aflösa hade jämte herr *J. W. Bengtsson* i Häradsköp hemställt uti motionen n:o 22, att Riksdagen måtte besluta, att de värnpliktiges dagaflöning under såväl rekrytutbildningen som repetitionsöfningarna bestämdes till 50 öre per dag, som borde utbetalas en gång i månaden.

Uti motionen n:o 52 hade herr *O. G. Erikson* i Öfre Odensvi, med hvilken herr *C. P. Jansson* i Edsbäcken instämt, föreslagit, att Riksdagen måtte besluta och bestämma de värnpliktiges dagaflöning till 50 öre för dag under den så kallade rekrytskolan och till en krona om dagen under repetitionsöfningarna, hvaraf 50 öre om dagen skulle utbetalas under öfningstiden och det öfriga skulle insättas i postsparbanken för att efter öfningstidens slut hållas de värnpliktige till handa.

Uti motionen n:o 79 hade herr *A. Johanson* i Mossebo, med hvilken fem af kammarens ledamöter instämt, hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att dagaflöningen till de värnpliktige under deras vapenöfning bestämdes till 50 öre per dag samt att denna aflöning måtte utgå äfven innevarande år.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning samt med afslag å herrar Söder-

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

bergs, Magnussons i Salstad, Johanssons i Aflösa, Eriksons i Öfre Odensvi och Johansons i Mossebo ofvannämnda motioner, öka anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m., nu 1,563,980 kronor, med 496,512 kronor till 2,060,492 kronor.

Vid punkten hade fogats reservation af herrar *Persson* i Tällberg, *Olsson* i Fläsbro och *Emthén*, hvilka föreslagit, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och ofvanberörda motioner, måtte för bestämmande af värnpliktiges dagaflöning till 50 öre öka anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m., nu 1,563,980 kronor, med 1,512,993 kronor till 3,076,973 kronor.

Sedan punkten föredragits, begärdes ordet af:

Herr Olsson i Fläsbro: Herr talman! Det är ett faktum, att många finnas, som icke utan knot åtaga sig de kraf, som den ökade värnplikten fordrar. Enligt min uppfattning är också detta helt naturligt. Många lefva nämligen under sådana omständigheter, att de icke kunna med samma grad af entusiasm som öfriga medborgare bereda sig att möta en eventuellt infallande fiende. Äfven om det är sant, att kojans son såväl som palatsets härskare har många och stora fördelar af att lefva i ett fritt land, så är det också lika sant, att den, som har fördelen af att äga hem och härd, känner sig i högre grad personligen uppfordrad att värna om landets självständighet än den, som saknar en sådan förmån.

Om den nya härorganisationen skall kunna blifva hvad med densamma afses, d. v. s. ett starkt värn i farans stund, så är det af vikt, att anledningarna till missnöje så långt möjligt är aflägsnas. Endast i den mån detta sker, kunna förhoppningarna om ett starkt lefvande försvar blifva motsvarade af verkligheten. Det bör därför vara Riksdagen angeläget att aflägsna allt, som kan göra dessa öfningar odrägliga för de värnpliktige. Och en af dessa anledningar är den mycket obetydliga dagaflöningen under rekrytutbildningstiden.

Äfven om den föda, som numera bestås de värnpliktige, är någorlunda tillfredsställande, så är det gifvet, att de värnpliktige därutöfver behöfva åtskilligt, som icke kan hänföras under rubriken: öfverflöd. Femtio öre om dagen räcka icke till mer än ett glas mjölk, en kopp kaffe, något svagdricka jämte öfriga småutgifter. Och då staten fordrar af dem, hvilkas enda kapital utgöres af deras arbetskraft, under öfningstiden så att säga allt hvad de äga, så synes det mig vara på sin plats och med rimlighet och rättvisa öfverensstämmande, att de under öfningstiden få en någorlunda dräglig tillvaro.

De kostnader, som förorsakas af ett bifall till reservationen, äro stora, det kan jag icke förneka. Men jag är öfvertygad om, att vår värnkraft därigenom komme att förstärkas i stället för att försvagas, äfven om penningarne skulle anskaffas genom indragningar på andra håll å denna hufvudtitel. Ty herrarne kunna förstå, hvilket värde det ligger i att äga ett manskap, som, i känslan af att vara rättvist

behandladt och väl omhuldadt går att med glädje fullgöra sin fosterländska plikt.

Jag yrkar, herr talman, afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

Häruti instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Andersson* i Baggböle, *Hammarström, Bromée* i Billsta, *Hansson, Ersson, Ljunggren, Olsson* i Älfdalsåsen, *Forssell, Thorsson, Lindgren* i Islingby, *Ericsson* i Ahlberga, *Pettersson* i Södertälje, *Johansson* i Öija, *Ström* i Transtrand, *Johansson* i Aflösa, *Johansson* i Jönköping, *Persson* i Hult, *Räf, Bengtsson* i Häradsköp, *Danielsson, Broström, Jansson* i Krakerud, *Erikson* i Öfre Odensvi, *Matsson, Svensson* i Skyllberg, *Forsberg, Lindgren* i Örebro, *Sandin, Sundström, Olofsson, Eriksson* i Elgered, *Enander* och *Zimdahl.*

Herr Jonsson i Hökhult: Herr talman, mina herrar! Motionärerna hafva i sina motioner om förhöjd dagaflöning för våra värnpliktige allesamman anfört som skäl därför det missnöje, som råder öfverallt i orterna. Äfven jag vill gifva till känna, att så är förhållandet äfven i min ort. Och frågan är ju den: kan vår beväring lefva på den kost, kronan består, då den skall tränas och öfvas för sitt viktiga värf? Jag tror det knappast. Jag vill ej klandra den kost, kronan består. Men för 52 öre kan man icke fordra så mycket. Och vår beväring, som har god matlust och behöfver äta för att stå ut med de strapatser, som möta den under öfningstiden, behöfver förse sig med något extra emellanåt. Och den, som icke har tillgång på reskassa, utan måste lefva på den kost, kronan består, har, tror jag, mången gång det ganska skralt.

Då Riksdagen ansåg det vara nödvändigt att höja dagaflöningen till 50 öre redan då vi hade 90 dagars öfningstid, huru mycket mera skäl skall det då icke nu vara att höja dagaflöningen till samma belopp!

Det skäl, som är af den allra största vikten härvidlag, är, att man om möjligt bör höja kärleken till fosterlandet hos vår beväring. Och vill man vinna kärlek, så måste man offra något. Det är icke blott på lägerplatserna, som vi vilja taga deras tid och krafter i anspråk, utan framför allt i farans stund för att värna om vårt älskade fosterland.

Jag tror, att, om vi höja dagaflöningen till 50 öre och beväringen för öfrigt behandlas väl under öfningstiden, den tanken skall uppstå hos beväringen, att, då statsmakterna gjort hvad de kunnat, de värnpliktiga också böra anse som sin plikt att göra hvad de kunna.

Det är ju mycket viktigt för oss, att vi ha goda vapen, men jag anser det vara ännu mycket viktigare, att den lefvande försvarskraften, som skall föra dessa vapen, verkligen går till sitt värf med lust och intresse. Och ju starkare kärleken till fosterlandet är, med desto större kraft kommer det att förvaras.

Herr talman! Äfven jag ber att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

Herr Magnusson i Salstad: Jag ber att få till protokollet antecknadt, att jag kommer att gifva min röst för det af reservanterna framställda förslaget.

Herr Larsson i Västerås: Då denna fråga är af synnerligen stor vikt för de värnpliktige och dessa värnpliktige till stor del utgöras af dem, som ingenting annat äga för sin existens än sin arbetskraft, har jag icke kunnat uraktlåta att vid detta tillfälle med några ord ytterligare understryka hvad som här af olika talare anförts till förmån för dagaflöningens höjande. För att icke onödigtvis taga kammarens tid i anspråk, ber jag att få instämma i hvad den ärade talaren herr Olsson i Fläsbro yttrat. Men därjämte anhåller jag att få göra ett litet tillägg och anföra ytterligare ett skäl, som jag anser vara af den betydelse, att det här bör omnämnas.

Då nämligen förhållandena gestalta sig så, att många af de värnpliktige genom fullgörande af sin värnplikt mista de platser, som de förut innehaft, och då de vidare icke ha annat att lita till än sin arbetskraft och användningen af densamma, förstår man, att de härvidlag skola påverkas ganska menligt. Och man förstår också, hurudana utsikterna skola ställa sig för dessa värnpliktige med en dagaflöning, som är anpassad så, att de måste offra de besparingar, som möjligen kunna finnas vid värnpliktstidens början. Sedan nu den värnpliktige vid vapenöfningens slut står inför det förhållandet, att han är blottad på allt, kommer därtill, att ringa eller ingen utsikt finnes för honom att kunna erhålla arbete efter värnpliktsöfningarnas slut, synnerligast då arbetstillgången vid denna tid i allmänhet är knapp. Jag anser därför, att de värnpliktiges aflöning bör bli sådan, att den för det första skyddar mot direkta ekonomiska uppoffringar och för det andra bereder dem möjlighet att däraf spara något, så att de icke stå alldeles blottade vid öfningstidens slut. Dessa båda önskningsmål torde det icke vara möjligt att med det förslag, som nu föreligger, få tillgodosedda. Men då med reservanternas förslag man åtminstone kan antaga det vara möjligt, att det första önskningsmålet skall kunna bli tillgodosedt något så när, skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till reservanternas förslag.

Med herr Larsson förenade sig herr *Branting*.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman. Den principen har jag ständigt hört här i landet framhållas, att försvaret af fosterlandet skall vara en allmän medborgerlig plikt och således icke en plikt, som kan eller bör köpas. Försvarskänslan måste strömma ut såsom uttryck af samhörigheten mellan medborgarne i ett land. Den uppfattningen har Riksdagen delat, då den bestämt den nuvarande dagaflöningen under de vanliga vapenöfningarna till 20 öre. Dessa fullgöras under tid, då ynglingen har den ställning i lifvet, att han icke har mycket att försumma och sällan bildat familj. Den beviljade dagaflöningen är afsedd att skydda honom från direkta utgifter. Sedermera bestämdes en dagaflöning af 50 öre under repetitionsöfningarna. Dessa infalla ju under en tid, då mannen i många fall skaffat sig en

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

ställning i lifvet, och då är det ju naturligt, att dagaflöningen bör vara något högre.

Det har sagts, att man skall aflöna de värnpliktige högre, ty därigenom skulle de få mera kärlek till fosterlandet och vara villigare att försvara det i farans stund. Det skall vara en helt annan känsla än den, huruvida där betalas några öre mer eller mindre i dagaflöning under öfningstiden, hvarpå man skall kunna bygga i farans stund.

Här har man nu talat om att de värnpliktige böra aflönas på sådant sätt, att de kunna göra besparingar. Hvart skulle detta leda? Komme vi därhän, hade vi icke längre hvad man kallar värnpliktssystem, utan då hade vi återgått till det gamla systemet att lega hvarenda karl. Därhän vill väl ingen nu återgå.

Då Riksdagen beviljat medel till en dagaflöning, som visserligen är ringa, men likväl ansetts lämplig för att skydda individen för direkta utgifter, tror jag det viktigaste i detta hänseende vara att sörja för att de värnpliktiga blifva under öfningstiden försedda med ordentlig föda och klädsel samt en i allo human behandling, som icke kan med fog klandras, och undervisning på det sätt, sådan bör meddelas, utan trakasseri. Har man sörjt för de värnpliktige i dessa afseenden, tror jag betalningen, som redan nu utgår, vara lämplig. Denna förhöjning som nu begäres, belöper sig i alla fall på 1,000,000 kronor och äfven 1,000,000 kronor är till och med i vår tid pengar. Men icke blott för denna miljons skull böra vi betänka oss, utan äfven för principens skull, ty skola vi öka på anslaget undan för undan, hvar skola vi då stanna? Skall en ha betalning för den tid och det arbete han försummar under värnpliktens fullgörande, skola väl alla ha sådan betalning. Det torde bli för dyrbart, ty därigenom kom man snart in på frågan, huruvida ersättning skulle gifvas i mån af dyrare eller billigare arbetsförtjänst.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Hjärne*, *Mallmin*, *Hellman* och *Bergendahl*.

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Ja, det är ingen nyhet vi nu fått höra från skånebänken. Redan vid 1892 års urtima riksdag, då man beviljade en dagaflöning af 50 öre åt våra värnpliktige, fick man höra, att denna vore en köpesumma för vårt försvar. Vid 1901 års riksdag fick man höra detsamma. Jag protesterade då så godt jag kunde mot ett dylikt språk, och jag gör detsamma fortfarande. I försvarsutskottet var jag den ende, som försvarade 50-öringen. I fjol var en ledamot af statsutskottet ensam om samma yrkande.

I år har denne reservant åtminstone fått ett par af sina kamrater med sig. Jag hoppas det skall visa sig, att äfven i kammaren antalet ökats med dem, som vilja vara med om att höja denna dagaflöning.

Jag spådde redan år 1901, att en minskning af dagaflöningen skulle ha till följd en ökad emigration. Detta har också tillfullo slagit in, ty säga hvad man vill, är detta en afsevärd orsak till den stigande emigrationen, att man knappat in på dagaflöningen för de värnpliktige.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

Nu säger talaren på skånebänken att en höjning af dagaflöningen är att köpa fosterlandskärleken, och en sådan som skall köpas med penningar är icke mycket värd. Ja, däruti hade han fullkomligt rätt, om man verkligen kunde få köpa fosterlandskärlek för så billigt pris.

Men på detta sätt kan jag icke se saken. Rätta förhållandet är nog det, att våra värnpliktige under nuvarande förhållanden måste hafva en reskassa med sig till lägerplatserna, om de skola kunna föra en något så när anständig och dräglig tillvaro, och då är det många som anse sig sakna råd därtill. Det blir alltsammans för dem så stora uppoffringar, att de se sig nödsakade att emigrera, äfven om de hafva en mycket stark fosterlandskärlek.

Jag tror således, att vi böra tillmötesgå detta kraf på en förhöjning af de värnpliktiges dagaflöning.

Vi hafva här förut i dag fått höra så vackra tal för högre aflöning åt befälet för att — såsom det uppgafs — få behålla den bättre delen af detsamma. Jag tror, att vi med den förhöjda dagaflöningen åt de värnpliktige äfven kunna få behålla de bättre elementen bland dem.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman! Mine herrar! Jag skulle ju kunna nöja mig med att, såsom jag redan gjort, instämma med en föregående talare i denna fråga. Men då det yttrande, som fälldes af en af mina meningsfränder här, att det skulle hafva betydelse för fosterlandskärleken bland de värnpliktige, att de erhölle ökad dagaflöning, har misstydts så, att det förmenats innebära, att kärleken till fosterlandet bland våra värnpliktige skulle komma att stå i direkt förhållande till dagaflöningens belopp, så ber jag för min del att få tillbakavisa en sådan misstydning af yrkandet, att dagaflöningen för de värnpliktige skall höjas. Att de värnpliktige skulle få en skälig dagaflöning innebär icke, att fosterlandskärleken skulle köpas af dem. Men man måste se till, att de uppoffringar, som fosterlandet kräfver af de värnpliktige, fördelas så lika som möjligt på dem. Från den synpunkten kan man icke neka, då man särskildt tager hänsyn till de obemedlade värnpliktige, att dessa äro försatta i en ganska ogynnsam ställning. Medan de fullgöra sin värnplikt, måste de under en stor del af året vara borta från hemmet och sin anställning, och de kunna svårligen undgå att under denna tid göra kanske icke så obetydliga uppoffringar. De stå, såsom en föregående talare påpekat, icke blott inför faran att mista den anställning, som de innehade, innan de började sin värnpliktstjänstgöring, utan de nödgas därjämte att antingen tillgripa de små besparingar, som de till äfventyrs kunna äga, eller också sätta sig i skuld för beloppet af de utgifter, som de under värnpliktstiden nödgas göra. Ty det är ett faktum, som på alla håll påpekats och konstaterats, att de värnpliktige icke kunna undgå att under värnpliktstiden göra åtskilliga utgifter, för hvilka den nuvarande dagaflöningen icke räcker till. Och dessa utgifter äro naturligtvis i en helt annan grad betungande för de medellösa än för de bemedlade, för hvilka senare de naturligtvis icke kunna spela någon större roll. I alla händelser står den nuvarande

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

dagaflöningen icke i rimligt förhållande till de rent ekonomiska uppoffringar, som de värnpliktige måste göra för fosterlandets skull. Jag tror därför, att de medel, som erfordras för dagaflöningens höjande, skulle vara mycket väl använda pengar, just emedan de skulle komma att aflägsna det missnöje, som måste uppstå hos våra obemedlade värnpliktige, när de under fullgörandet af sin värnplikt finna sig försatta i en ekonomisk ställning, som för dem är på många sätt brydsam och besvärlig. Jag tror som sagdt, att dessa penningar i vår försvarsbudget skulle vara synnerligen väl använda, och jag ber därför att få yrka bifall till förslaget om dagaflöningens höjande till 50 öre.

Häruti instämde herrar *Byström, Olsson* i Stockholm, *Wavrinsky* i Stockholm, *Berg* i Stockholm, *Kvarnzelius, Granlund, Thylander, Ericsson* i Vallsta, *Olsson* i Viken, *Broomé* i Bårslöf, *Sterner, Karlsson* i Mo, *Lindgren* i Örebro och *Olsson* i See.

Herr Lindblad: Jag ber att få säga några ord i afseende på denna fråga. Vi voterade nyss om ett anslag, som var mycket obetydligt, — 1,650 kronor — och detta anslag hade dock ett humanitärt syfte, nämligen tillgodoseende af bättre läkareutbildning för militärläkare. På skäl, som jag för min del måste godkänna, kunde emellertid icke denna kammare bifalla förslaget. Nu skulle vi gå att votera om ett vida högre belopp, det gäller nu icke mindre än 1 million kronor, och att döma efter de många instämmanden, som gifvit sig tillkänna med anslutning till de talare, som förordat det högre beloppet, skulle man nästan kunna draga den slutsats, att kammaren vore villig att tillmötesgå dessa önskningar. Men jag hemställer till denna kammares män, äfven till dem, som instämt med dessa talare, om de äro öfvertygade, att denna million kommer att användas på ett godt sätt. .För min del kan jag icke tro det, utan jag tror, att penningarne komma att offras endast för att tillmötesgå ett gängse föreställningssätt, som i grund och botten är oriktigt, nämligen det föreställningssättet, att de värnpliktige skulle vara berättigade till ersättning af staten för förlorade dagsverken. Jag har själf ofta hört denna uppfattning uttalas och försökt att gendrifva densamma så godt jag kunnat. Det ligger onekligen något ologiskt i denna uppfattning, att staten skulle vara skyldig att betala sina medborgare, därför att staten bibringar dem en för statens behof — fosterlandets och den egna härdens försvar — nödvändig kunskap, som staten helt enkelt har rätt att fordra, att de måste tillägna sig. Därför har staten också endast att se till, att dessa medborgares oundgängligaste behof under utbildningstiden blifva tillgodosedda. Det är af denna anledning, som jag för min del aldrig känt mig öfvertygad af de skäl, som anförts för den förhöjda dagaflöningen åt de värnpliktige; man kallar det nu också riktigare för penningbidrag, ej för dagaflöning. Visserligen var Riksdagen på den tiden, då öfningstiden var endast 90 dagar och då det således gällde mindre summor, villig att gå dessa framställningar till mötes, — det gällde då också uteslutande sommartiden, som speciellt för landsbygdens

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

ynglingar har ett ojämförligt värde — men i den mån vi nödgades utsträcka öfningstiden, har Riksdagen insett det orimliga i dessa framställningar, och att vi måste taga afstånd ifrån dem.

Det var en talare, som använde det skälet för detta anslags beviljande, att det skulle inverka på emigrationen. Att lämna en redogörelse för orsakerna till emigrationen, därtill är väl nu hvarken tid eller lämpligt tillfälle. Jag tror emellertid, att denna fråga icke alls sammanhänger med emigrationen, utan att saken användes endast såsom svepskäl af en del af dem, som vilja söka försvara att de öfvergifva fosterlandet. Naturligtvis är orsaken den, att man önskar söka sig en bättre framtid i det fjärran landet i väster och att man har hört talas om personer, som där skurit guld med täljknifvar och återvändt hem efter att hafva skapat sin lycka, men, mine herrar, icke ligger orsaken i dessa 30 öres högre eller lägre dagaflöning. Man hör samma skäl upprepas också, när en annan vida större fråga är på tapeten, nämligen rösträttsfrågan. I båda dessa frågor skulle således ligga orsakerna till emigrationen. Men då förstår jag icke, hvarför så många kvinnor lämna landet; det är dock ett faktum, att äfven kvinnorna till stort antal emigrera.

Herr vice talmannen Pehrson: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma med herr Hans Andersson i Nöbbelöf, ty han uttalade just de åsikter jag hyser i denna fråga. Jag har vid flere föregående tillfällen gifvit min mening i frågan tillkänna, och jag erinrar mig särskildt, att jag i fjol här i kammaren uttalat min uppfattning i denna sak. Under den i dag förda öfverläggningen har jag emellertid funnit, att många af denna kammares ledamöter förmena, att det missnöje, som skulle råda öfver den utsträckta öfningstid, som beslöts år 1901, skulle vara beroende hufvudsakligen därpå, att de värnpliktige hafva en enligt deras mening för liten kontant ersättning. Det ligger ju i värnpliktens idé, att man skall utgöra denna plikt såsom medborgare i samhället, och man bör icke fordra någon kontant ersättning därför. Långt bättre än att bevilja de värnpliktige en hög dagaflöning under öfningstiden synes mig vara att tillgodose dem i andra afseenden. Så t. ex. bör man tillse, att den föda, staten består de värnpliktige, icke endast är tillräcklig, utan också af god beskaffenhet, att också det husrum, som staten består, är fullt tillfredsställande och att särskildt de kaserner, som vi skola bygga för de värnpliktige bli i sanitärt hänseende af bästa beskaffenhet samt vidare och framför allt att den behandling, som de värnpliktige underkastas från befälets sida, blir human, och att det blir ett godt samförstånd emellan befälet och menige man. Med andra ord sagdt, man bör tillse, att förhållandet mellan officerarne och de värnpliktige blir sådant, att de värnpliktige kunna lära sig att med förtroende blicka upp till sina förmän, väl vetande att dessa icke vilja annat än deras bästa. Vi böra ihågkomma de fördelar, som man har af att tillhöra ett väl ordnadt samhälle och ett fritt folk. Man har väl också skyldigheter och icke endast rättigheter gent emot samhället. Vi vilja alla hafva våra rättigheter såsom medborgare, men vi hafva väl också alla några skyldigheter gent emot det land, af hvilket vi fordra dessa rättigheter,

och jag kan icke föreställa mig, att dessa skyldigheter kunna på ett mera lämpligt sätt fullgöras än att vi såsom medborgare skola göra oss förtrogna med våra försvarsmedel, så att vi kunna försvara icke endast vårt land, utan äfven oss själfva, ty då jag försvarar mitt fosterland i farans stund, försvarar jag på samma gång också mig själf.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

Nej, låtom oss taga värnplikten såsom en medborgerlig plikt, ty *det* är den, men låtom oss på samma gång tillse, att de fordringar, som de värnpliktige rättvisligen kunna uppställa, blifva väl tillgodosedda, särskildt i afseende å sund, tillräcklig och god föda, i helsovårdshänseende tillfredsställande bostäder och framför allt ett rättvist och humant behandlingssätt från befälets sida.

Jag har icke något annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Med herr vice talmannen förenade sig herrar *Ernst Carlson, Wijk, K. G. Karlsson* i Göteborg, *Neiglick, Segerdahl, Trana, Hjärne, von Krusenstjerna, Höök, Widén, Sandquist, Åkerlund, Ohlsson* i Halmstad, *Roos, Arnoldsson, Hellman, Henricson, Ekman, Petersson* i Påboda, *Killander* och *af Callerholm.*

Som flere talare anmält sig för yttrandes afgifvande, men tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare öfverläggningen i detta ämne till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4.32 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.